O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

АДОЛАТ ҲАР ИШДА ҲАМРОҲИМИЗ ВА ДАСТУРИМИЗ БЎЛСИН!

ИНСОН ва ҚОНУН

2001 йил 1 май, сешанба
№ 18 (222)
Сотувда эркин нархда

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ
1996 йилнинг январидан нашр этилади

Давр нафаси

Абдусамад ПОЛВОН-ЗОДА,
Ўзбекистон Республикаси Адлия вазири

МУСТАҲКАМ ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯ ТИЗИМИ

У бугун ҳар бир тадбиркорнинг эркин фаолиятини таъминлашга хизмат қилмоғи лозим

2000 йилнинг 11 февралида Вазирлар Маҳкамасида бўлиб ўтган йиғилишда Президентимиз Ислом Каримов назорат қилувчи ва ҳуқуқни муҳофаза этувчи органларнинг мансабдор шахслари томонидан тадбиркорлик фаолиятига асоссиз аралашувларга йўл қўйилаётгани, ноўрин текширувларнинг авж олаётгани, шунингдек, кичик ва ўрта бизнес субъектларига нисбатан зўравонлик каби қонунчиликнинг қўпол равишда бузилиш ҳоллари учраётгани тўғрисида гапириб, юзага келган бундай нохуш ҳолатлар мамлакатда бозор ислоҳотларини амалга оширишга, мулкдорлар синфининг шаклланиши ва ривожланишига жиддий тўғаноқ бўлиб қолмай, одамларда тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш хавфли, деган нотўғри таассурот уйғонишига сабаб бўлаётганини алоҳида таъкидлаган эдилар.

Шундан келиб чиқиб, давлатимиз раҳбари Адлия вазирлиги зиммасига тадбиркорларнинг ҳақ-ҳуқуқларини тўла ҳимоя қилиш, уларнинг эркин фаолият юритишини таъминлайдиган тизим яратиш бўйича масъулиятли ваколатлар юклаган эдилар.

Ўтган қисқа давр мобайнида Адлия вазирлиги юзага келган нохуш ҳолатларни қонуний нуқтаи назардан бартараф этиш, вазиятни яхшилаш, тадбиркорларни ҳар жиҳатдан қўллаб-қувватлаш мақсадида қатор аниқ чора-тадбирлар ишлаб чиқди ва уларнинг амалий ижроси таъминланди. Шунинг натижасида бугун жамиятимизда тадбиркорларни ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизими яратилди.

Энг аввало, вазирлик томонидан тадбиркорлар ҳуқуқларини поймол қилувчи ҳар бир давлат хизматчисининг муқаррар жавобгарликка тортилишига қаратилган зарур таъсир чоралари тўла йўлга қўйилди. Шунинг натижасида кўпгина қонун бузилиши ҳолатларига барҳам берилди. Бундай нопок ишга қўл уриб, ўз хизмат мансабини суиистеъмол қилган шахслар жазога тортилди.

Масалан, 2000 йил 28 июлда Сирдарё вилояти солиқ бошқармаси ходими К.Убайдуллаев якка тартибдаги тадбиркор Т.Линнинг (Гулистон шаҳри) хусусий дўконига хизмат кийимида кириб, ўзини таништириб, Т.Ли билан прокуратура қизиқаётганлигини важ қилиб, "таҳлил учун" — деб умумий қиймати 10 минг сўм бўлган автомобил эҳтиёт қисмларини олиб кетади. Сўнг бу эҳтиёт қисмларни ўз шахсий автомобилига ишлатиб юборади. Тадбиркор Т.Ли адлия бошқармасига мурожаат қилади. Вилоят адлия бошқармасининг таклифи бўйича Сирдарё вилояти прокуратураси томонидан К.Убайдуллаевга нисбатан Жиноят кодексининг 206-моддаси 1-қисми (ҳокимият ёки мансаб ваколати доирасидан четга чиқиш) билан жиноий иш қўзғатилди. 2000 йил 27 декабрда Гулистон шаҳар суди томонидан у жиноят содир этишда айбдор деб топилган ва унга нисбатан иш ҳақининг 20 фоизи давлат фойдасига ундирилган ҳолда 3 йил муддатга ахлоқ тузатиш ишлари жазоси белгиланган.

Шу билан бирга хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятига ҳар бир ноқонуний аралашиш ҳолати бўйича Адлия вазирлигига тезкор махсус хабар юборилади ва у бўйича кескин чоралар кўрилади.

Бундай ҳолатларда тадбиркорга суд тартибида нафақат етказилган моддий зарар ва бой берилган фойда, балки маънавий зиён ҳам ундириб бериш каби қонунда белгиланган самарали таъсир чоралари қўлланилмоқда. Масалан, кейинги қисқа даврда адлия органлари томонидан судларга 1170 та даъво аризалари киритилган ва тадбиркорлар фойдасига 322 миллион сўм ундирилган (460 та даъво аризаси қаноатлантирилган). Шу жумладан, адлия органлари ташаббуси бўйича назорат қилувчи ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ҳамда бошқа ташкилотларнинг бевосита 227 нафар мансабдор шахсларидан тадбиркорлар фойдасига 55 миллион сўм ундирилди.

Юнусобод тумани солиқ инспекцияси суриштирувчиси ва шу туман ИИБ терговчиси томонидан якка тартибдаги тадбиркор Д.Феденкога нисбатан асоссиз равишда жиноят иши қўзғатилган. Натижада тадбиркор жиноий жавобгарликка тортилган. Кейинчалик жиноят аломатлари йўқлиги сабабли тадбиркор реабилитация қилинган. Тошкент шаҳар адлия бошқармаси даъвоси бўйича суд томонидан терговчи ва суриштирувчидан тадбиркор фойдасига солидар тартибда 69 минг сўм моддий зарар ва 100 минг сўм маънавий зиён ундирилди.

Шу билан бирга бу борадаги ишларнинг таъсирчанлигини янада ошириш, кенг жамоатчилик эътиборини қаратиш мақсадида бундай ишлар бўйича суд жараёнлари республика ва маҳаллий телевидение орқали мунтазам намойиш этилмоқда.

Бу чора-тадбирлар ҳар бир давлат хизматчисининг касбига садоқатли, эл-юрт манфаати йўлида ёниб яшашга, турли хил иллатларга қарши қатъий курашишга ундаши билан алоҳида аҳамият касб этмоқда.

Шуни таъкидлаш жоизки, тадбиркорларнинг Адлия вазирлигига келиб тушган ҳар бир шикояти эътибордан четда қолмайди, балки бундай шикоятлар алоҳида назоратга олинади, сўнг жойларга чиқиб ўрганилади. Кейинги бир йил ичида тадбиркорлардан вазирлик номига келиб тушган 2616 та шикоятнинг 1040 тасидан кўпроғи асосли деб топилгани ва улар бўйича тадбиркорларнинг бузилган ҳуқуқлари тиклангани ҳам фикримизнинг тасдиғидир. Шу ўринда Ишонч телефонлари орқали қабул қилинган 796 хабардан 198 таси асосли деб топилганини айтиб ўтиш жоиздир.

Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан қўзғатилган жиноий ишлар бўйича муқобил текширувларни ўтказиш натижаси шуни кўрсатадики, йўл қўйилган қўпол қонунбузилишлар тадбиркорлар ўртасида баъзи бир норозиликларнинг келиб чиқишига сабаб бўлган. Ҳар бир иш бўйича турли хил мутлақо асоссиз баҳоналар рўкач қилиниб, ўнлаб хўжалик юритувчи субъектлар ноқонуний равишда текширувларга тортилиши, бухгалтерлик ҳужжатлари узоқ муддатларга олиб қўйилиши тадбиркорлар фаолиятига жиддий тўсиқ бўлиб келаётган эди.

Шу муносабат билан Адлия вазирлиги, Ички ишлар вазирлиги ва Республика Прокуратураси томонидан муқобил текширувларни тартибга солиш тўғрисида жойларга кўрсатма юборилиб, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идораларнинг ходимлари муқобил текширувлар тартибини бузганлик учун жиноий жавобгарликкача бўлган қаттиқ жавобгарликка тортилиши ҳақида огоҳлантирилди. Ушбу кўрсатма ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг барча бўлинмаларида муҳокама қилинди. Шунинг натижасида бугунги кунга келиб, муқобил текширувлар сони кескин камайди.

Давлат солиқ қўмитасидан олинган расмий маълумотларга кўра, жорий йилнинг биринчи чорагида жами 6 та ноқонуний текширишлар ўтказиш ҳолати қайд қилинган. Умуман олганда, статистик маълумотларнинг кўрсатишича, ноқонуний текширишлар сони бир неча юз бараварга камайган.

Шу билан бирга бу рақамларга кўр-кўрона ишониб қолмаслик керак. Чунки ҳуқуқбузилишларнинг ботиний қисми юқори даражада бўлиши ҳам мумкин. Гап назорат қилувчи ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан нопок йўл билан яширин тарзда ўтказилаётган текширишлар ҳақида бормоқда.

Чунки тадбиркорлар билан бевосита мулоқотлар шуни кўрсатмоқдаки, айрим органларнинг мансабдор шахслари Текширишларни рўйхатга олиш китобини тўлдиришни ҳам четлаб ўтиб, уларни ўз хизмат хоналарига чақириш йўлига ўтган. Бундай қўпол ҳуқуқ бузилишларга, тадбиркорларга нисбатан беписанд муносабатга батамом барҳам бериш мақсадида Адлия вазирлиги, Республика Прокуратураси, Ички ишлар вазирлиги ва Давлат солиқ қўмитасининг қўшма кўрсатмаси тайёрланмоқда.

Биз доимий равишда хусусий мулкчилик соҳасига ноқонуний бостириб кириш учун фойдаланилаётган ҳар бир қинғир йўлларга янада мустаҳкам ва ишончли тўсиқ қўйиш тўғрисида бош қотиришимиз зарур. Кези келганда яна шуни айтиш керакки, баъзи раҳбарлар ҳозиргача Текширишларни рўйхатга олиш китобининг аҳамиятини етарли даражада баҳолай олмаслиги кишини ажаблантиради. Бу борадаги амалий ишлар бир зум ҳам тўхтаб қолмаслиги, балки мантиқий якунини топиши умумий ишимизнинг кафолатидир. Президентимизнинг қўллаб-қувватлашлари натижасида мазкур Китоб қонун талаби даражасига кўтарилди.

(Давоми 2-бетда)

Тошкент: истиқлол йилларидаги бунёдкорлик

Адлия вазирлигида

ТЕЗКОР ЙИҒИЛИШ

Адлия вазирлигида 28 апрелда ўтказилган тезкор йиғилишда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йилнинг I чорагидаги ижтимоий-иқтисодий ривожланиш якунлари ва иқтисодий ислоҳотлар жараёнига бағишланган мажлисида муҳокама этилган масалалар кўриб чиқилди.

Адлия вазири А.Полвонзода вазирлик ва унинг жойлардаги бўлинмалари томонидан тадбиркорларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича қатор чора-тадбирлар амалга оширилаётганини бу амалий ишлар ўзининг бой самарасини бераётганини таъкидлади. Шу билан бирга бу йўналишда айрим муаммолар ҳам мавжудлиги, уларни тезда бартараф этиш кечиктириб бўлмайдиган муҳим вазифа эканлиги айтилди.

Йиғилишда кўрилган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

Шу сонга хабар

ТАРИХ ТИЛГА КИРГАНДА...

Ўзбек давлатчилиги, шу жумладан, қонунчилиги илдизлари қаерга бориб тақалади? Эҳтимол, бу илдизлар биз ўйлагандан ҳам қадимийроқдир. Чунончи, зардуштийликнинг «Эзгу ўй, эзгу сўз, эзгу амал» қоидаси инсоният амал қилиб келган ахлоқий қоидаларга монанддир.

Куни-кеча Темурийлар тарихи давлат музейида очилган, Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 10 йиллигига бағишланган **«Ўзбекистон: мозий дурдоналари»** кўргазмаси расмий маросимида шу ҳақда сўз борди.

Маросим очилишдан аввал мамлакат оммавий ахборот воситалари ҳамда хорижий мухбирлар учун матбуот конференцияси ўтказилди. Унда Ўзбекистон Фанлар Академияси президенти Б.Йўлдошев ҳамда таниқли археолог олимлар мухбирларни қизиқтирган саволларга жавоб бердилар.

Кўргазманинг очилиш маросимида сўз олган Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари Ҳамидулло Кароматов мустақиллик шарофати туфайли ўзбек давлатчилиги тарихи холисона ўрганилаётганини таъкидлади.

Кўргазманинг «Қадимги аждодларимиз тарихи» бўлимида инсоният тарихининг қадимги даври ҳақидаги маълумот Фарғона вилояти Сўх туманидаги Селенгур ғорида олиб борилган археологик тадқиқотлар натижасида топилган ашёвий далиллар асосида етказилади. Олимлар олиб борган тадқиқотлар ва бу топилмалар одамзот Ўзбекистон ҳудудида бундан 1 миллион 200 минг йил аввал яшаганлигини кўрсатади. Кўргазмада бошқа ёдгорликлардан топилган турли иш қуроллари, кулолчилик, заргарлик буюмлари намойиш этилади. Айниқса, Сурхондарё вилоятидаги Сополлитепа ва Жарқўрғон ёдгорликларидан топилган ашёвий далиллар юртимизда шаҳар маданияти 4 минг йиллар аввал шаклланганлигини кўрсатади.

Қадимги аждодларимизнинг ҳаётий тушунчалари ва диний эътиқодлари ҳақида ҳикоя қилувчи лой ҳайкалчалар, митти остодонлар, тош буюмлар, иккита илон тасвирланган қимматбаҳо қора тошдан ишланган «тош тумор» кўргазмадан жой олган.

Кўргазмадан яна бир ноёб ашёлар — танга пуллар жой олганки, улар давлатчилик рамзлардан ҳисобланиб, давлатимиз тарихи ҳақида батафсил ҳикоя қилади.

Ушбу кўргазма бутун жаҳонга мустақил Ўзбекистон давлатининг қадимий ва бой тарихга эга эканлигини намойиш этади. Кўргазмалар намойиши шу кунлардан бошланиб, октябр ойигача давом этади.

Баҳром РЎЗИМУҲАММАД

"Камолот" ижтимоий ёшлар ҳаракати ташкил этилди. Шу муносабат билан Ўзбекистон Республикаси Президенти Таъсис қурултойи қатнашчиларига табрик йўллади.

***

Ўзбекистон Республикаси Президентининг **"Улгуржи ва биржа савдосини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"**ги Фармони эълон қилинди.

***

Нукусда Қорақалпоғистон Республикаси ижодкор ўқитувчилари кўрик-танловининг якуний босқичи бўлиб ўтди. Унинг қатнашчилари ҳайъат ҳукмига она-Ватанга муҳаббат, мустақилликни улуғловчи, инсонпарварлий мавзуларида ёзилган асарларини ҳавола этди.

***

Мукаррама Турғунбоева номидаги "Ўзбек рақс" миллий рақс бирлашмаси ЮНЕСКОнинг байналмилал қўмитаси аъзолигига қабул қилинди.

***

Мамлакатимиз билан Япония ўртасида ҳаво йўллари қатнови йўлга қўйилди. "Ўзбекистон ҳаво йўллари" Миллий авиакомпаниясига қарашли "Боинг-57" самолёти пойтахтимиздан Японияниг Осака шаҳрига илк марта парвоз қилди.

***

Пойтахтимизнинг **"Юнусобод"** спорт мажмуида ўзбек кураши бўйича Осиё чемпионати якунланди.

***

Жиззах шаҳрида "Кичик олимпиада" номини олган "Баркамол авлод" спорт ўйинлари бошланди. Унда 5 минг нафардан зиёд спортчи талабалар, санъаткорлар иштирок этади.

***

Темурийлар тарихи давлат музейида "Мозий дурдоналари" кўргазмаси очилди.

***

Шу йилнинг 5-6 май кунлари мамлакатимизда турли тоифадаги раҳбарлар ўртасида теннис бўйича "Ҳавас" турнири очилади.

***

Республикамиздаги "Мусаввир" илмий ишлаб чиқариш Маркази қошида фаолият кўрсатаётган ёғоч ўймакорлиги устаси Шуҳрат Азимов, Шарқ миниатюра устаси Баҳодир Ҳожиматов, моҳир зардўз Вилоят Иноятова ўз ижодлари билан Польшада ўтадиган "Познань-2001" халқаро кўргазмасида иштирок этади.

Конституция ва биз

ВИЖДОН ЭРКИНЛИГИ — ОЛИЙ ҚАДРИЯТ

Биринчи сабоқ

Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида биз қураётган жамиятнинг қиёфаси, мазмун-моҳияти ва шакл-шамойили теран ифодасини топган. Унинг ҳар бир моддаси мустаҳкам ҳаётий асосларга эга бўлиб, унда миллий ва умуминсоний қадриятлар ўзига хос тарзда уйғунлаштирилган.

Биз бугун ҳуқуқий демократик давлат барпо этаётган эканмиз, Конституцияга ҳар кун эҳтиёж сезамиз. Президентимизнинг «Конституцияни ўрганиш тўғрисида»ги Фармони катта аҳамиятга эга. Унинг руҳидан келиб чиқиб, Асосий қонунимизнинг мазмунини фуқаролар онг-шуурига чуқурроқ сингдириш мақсадида «Конституция ва биз» рукнини ташкил этдик.

Биринчи сабоқ виждон эркинлиги масаласига бағишланган. Уни Адлия вазирлиги жамоат бирлашмалари бўйича бошқарма бошлиғи ўринбосари Жалолбек АБДУСАТТОРОВ шарҳлайди.

«Ҳамма учун виждон эркинлиги кафолатланган. Ҳар бир инсон хоҳлаган динга эътиқод қилиши ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга. Диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўйилмайди».

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 31-моддаси

Бизнинг маълумот: Истиқлолнинг дастлабки кунларида шўро замонида ҳатто номини ҳам тилга олиш таъқиқланган Рамазон ва Қурбон ҳайитлари дам олиш куни деб белгиланди.

Шўро замонида юртимизда 89 та масжид мавжуд бўлган.

Бугунги кунда 1700 дан зиёд масжид мўмин-мусулмонлар эътиқоди йўлида хизмат қилмоқда.

1999 йил пойтахтимизда Марказий Осиёда ягона саналган Тошкент Ислом университети ташкил этилиб, фаолияти тўла йўлга қўйилди.

Шўро замонида бирон-бир юртдошимиз муборак ҳаж зиёратига боришни ҳатто тасаввурига ҳам сиғдира олмасди.

Истиқлолнинг эркинлик сиёсати шарофати билан бу эзгу ишга кенг йўл очилди. Биргина 2001 йилда 4 мингга яқин ҳамюртимиз муборак ҳаж зиёратига бориб қайтишди.

- Ўзбекистонимиз мустақиллиги инсоннинг ҳам, у яшаётган жамиятнинг ҳам маънавий жиҳатдан бойиб бориши учун кенг йўл очди. Маънавий йўриқлар ўзгарди, бир сўз билан айтганда, жамиятимизда тарихий адолат қарор топди. Хусусан, бунинг ёрқин мисолини виждон эркинлиги масаласида ҳам кўриш мумкин. Истиқлолнинг эркинлик сиёсати натижасида динга бўлган муносабат тубдан ўзгарди. Президентимиз Ислом Каримов **«Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари»** китобида диннинг жамият ҳаётида тутган ўрни ҳақида шундай деган эди: **«Биз дин бундан буён ҳам аҳолини олий руҳий, ахлоқий ва маънавий қадриятлардан, тарихий ва маданий меросдан баҳраманд қилиши тарафдоримиз»**.

Дарҳақиқат, диндорларнинг қонуний ҳуқуқлари тикланиши ва қонунларга қатъий риоя этилиши, диний ташкилотлар билан ҳамкорлик қилиш халқнинг барча табақаларини жипслаштиришга ёрдам беради. Дин арбоблари ва диндорлар мамлакат ижтимоий ва маданий ҳаётида, тинчликни сақлаш ва хайрия фаолиятида, умумбашарий қадриятларни қарор топтиришда фаол иштирок этишлари учун имкон яратилди. Президентимиз Фармони билан Рамазон ва Қурбон ҳайитларининг биринчи кунлари умумхалқ байрами сифатида дам олиш куни деб эълон қилинди.

Юқорида таъкидланганидек, Ўзбекистонда диннинг жамиятда тутган ўрни унинг конституцион мақоми билан белгиланган. 1998 йил 1 майда қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг **«Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида»**ги Қонун ҳам ҳар бир шахснинг виждон эркинлиги ва диний эътиқод ҳуқуқини, динга муносабатидан қатъий назар, фуқароларнинг тенглигини таъминлаш ва диний ташкилотларнинг фаолияти билан боғлиқ муносабатларни тартибга солишга қаратилган.

Ўзбекистонимизда 14 йўналишдаги 170 дан зиёд диний ташкилот расман фаолият кўрсатмоқда. Буларга ислом дини билан бир қаторда православлар, яҳудий, баптист, адвентист, католик, лютеран, буддист, христиан-прсвиториан сингари бир қанча дин ва мазҳаб вакиллари эркин фаолият юритмоқдалар.

Булардан ташқари, Рус Православ черковининг Тошкент ва Ўрта Осиё Епархиясининг Тошкент рус православ семинарияси ҳамда Ўзбекистон Тўлиқ Евангел-Христианлар марказининг Самарқанд протестант диний семинарияси ишлаб турибди.

Шўролар замонида республикамизда бор-йўғи 89 та масжид, 2 та мадраса мавжуд бўлган. Истиқлол йилларида эса 1700 дан ортиқ масжид ва 10 та мадраса мўмин-мусулмонларнинг эътиқоди йўлида хизмат қилмоқда.

Конституцион нормалар давлат ва дин ўртасидаги муносабатлар масаласида икки жиҳатни яққол ажратиб туради. Биринчиси, дин жамиятда инсонпарварлик ғоялари шаклланишида, юксак маданият ва маънавият манбаи, умумбашарий қадрият сифатида тан олинганлиги бўлса, иккинчиси, диндан ғаразли мақсадда фойдаланиш, диний омиллардан фойдаланиб, давлат бошқарувига аралашиш, ҳокимиятга интилиш каби ҳолатларни қатъий ман этилишидир.

Сир эмас, яқин ўтмишда бизда жамиятнинг барча табақалари ахлоқий таназзул ва маънавий қашшоқликни бошдан кечирди. Шу сабабли инсон руҳини поклаш, ахлоқий муаммоларни ҳал этиш дунёвий, демократик, ҳуқуқий давлат барпо этишдаги асосий вазифалардан биридир.

Давр нафаси

МУСТАҲКАМ ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯ ТИЗИМИ

У бугун ҳар бир тадбиркорнинг эркин фаолиятини таъминлашга хизмат қилмоғи лозим

(Давоми. Боши 1-бетда)

Ўзбекистон Республикасининг **"Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида"**ги Қонунининг 40-моддасига мувофиқ ҳар бир текширувчи ушбу Китобни тўлдириши лозим. Бу — мазкур Китобда қайд этилмаган ҳар бир текшириш ноқонуний, олинган далиллар эса юридик кучга эга эмаслигини англатади. Шак-шубҳасиз, Адлия вазирлиги тез орада Республика Олий суди ва Прокуратураси билан ҳамкорликда суд-тергов амалиётига ва тадбиркорларни маъмурий жавобгарликка тортиш амалиётига тегишли ўзгартиришлар киритади. Бу эса жиноят иши ва маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги материалларда Китобдан текширувчининг ўз қўли билан тўлдирилган ёзувидан кўчирма бўлмаса, тадбиркор суд томонидан оқланади, маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги иш эса тугатилади.

Шунинг учун биз Давлат солиқ қўмитаси билан бирликда ҳар бир тадбиркорни кечиктирмасдан бу Китоб билан таъминлашимиз лозим. Ўтган йили бизнинг буюртмамизга биноан, Давлат матбуот қўмитаси бу Китобни 100 минг нусхада чоп этди. Ҳозирда биз яна 100 минг нусхага буюртма бердик.

Тадбиркорларнинг ҳуқуқларини муҳофаза қилиш ҳақида гапирар эканмиз, яна шуни айтиш керакки, судлар томонидан тадбиркорларга нисбатан жиноий ишларни кўришнинг қонунийлиги устидан назорат юритиш тизими жорий қилинди. Бугун тадбиркорнинг ноқонуний жавобгарликка тортилиши ва судланиши фавқулодда ҳолат деб қаралмоқда. Бу борадаги барча ишлар юзасидан вилоят судлари Адлия вазирлигига суд қарорларининг асослилиги тўғрисидаги хулоса юборилади. Шунинг натижасида 315 та тадбиркор реабилитация қилинди. Аммо шуни афсус билан қайд этиш керакки, ўтган йилларда амалиётда жиноий жавобгарликка тортилган тадбиркорлик субъектларининг реабилитация қилинганлик ҳолатлари учрамайди, фақатгина идоравий манфаатлар устунлик қилган, бир томонлама айбловга йўл қўйилган.

Ҳозирги вақтда судланган тадбиркорлар сони икки баравар, озодликдан маҳрум этиш туридаги жазо тайинлаш ҳоллари олти баравар камайди, асосан, уларга нисбатан жамиятдан ажратиш билан боғлиқ бўлмаган жазо чораси тайинланмоқда. Ўтган йилнинг биринчи чорагида 604 та тадбиркор, жорий йилнинг биринчи чорагида эса 204 та тадбиркор судланганлиги ҳам фикримизнинг далилидир. Биргина Тошкент шаҳрида бу рақам беш баравар, озодликдан маҳрум этилганлар сони эса 10 баравар, тадбиркорларни маъмурий жавобгарликка тортиш ҳақидаги қарорлар сони эса 2,5 бараварга камайди.

Суд амалиётидаги бу ўзгаришлар истиқлолнинг эркинлаштириш сиёсатига тўла мувофиқдир. Шуни мамнуният билан таъкидлаш жоизки, Адлия вазирлиги, Олий суд, Республика Прокуратураси, Ички ишлар вазирлиги ва Давлат солиқ қўмитаси раҳбариятининг бу масалага ёндашиши ҳамоҳангдир.

Бугун даврнинг ўзи олдимизга янги-янги масалаларни кўндаланг қўймоқда. Шулардан бири шартнома интизомига риоя қилиш, жумладан, ички хўжалик шартномаларини тартибга солиш масаласидир. Адлия органлари ёрдамида бир неча ўн минг шартномалар қайта тузилди, хусусан, фақатгина ўтган йилнинг биринчи чорагида 200 мингга яқин ички хўжалик шартномалари қайта тузилди ва қонунчиликка мувофиқлаштирилди.

Шартнома муносабатларини шакллантиришдаги камчиликларни тубдан бартараф этиш мақсадида Адлия вазирлиги тегишли идоралар билан биргаликда ҳар бир туманда ўрнак сифатида шартномавий муносабатлар бўйича намунавий ширкат хўжаликларини ташкил этиб, уларнинг тажрибасини кенг тарғиб қилишни йўлга қўйди. Жорий йилда бу ишлар фермер хўжаликлари бўйича ҳам ташкил қилинмоқда.

Адлия органлари томонидан ширкат, фермер хўжаликлари, оила пудратчилари манфаатини кўзлаб, судларга 526 миллион сўмлик — 1500 га яқин даъво аризалари киритилди. Бу ҳам ҳаётимизда ўзига хос янгилик саналади. Чунки бунга ўхшаш ишлар ўтган йилларда амалиётда қўлланилмаган.

Қонунларнинг амалий ижросини тўла таъминлаш умумий ишимизнинг гарови эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Шу маънода, Адлия вазирлиги ходимлари, маҳаллий давлат ҳокимияти, назорат қилувчи ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан республикамизнинг барча ҳудудларида қонунчиликнинг бажарилиши юзасидан чуқур текшириш ишлари олиб борилди. Тадбиркорликнинг ривожланишига тўғаноқ бўлиб келаётган кўплаб сунъий бюрократик тўсиқлар аниқланиб, уларга нисбатан қонун нуқтаи назаридан чора кўрилди.

Масалан, Адлия вазирлиги ходимлари гуруҳи ўтган йилнинг ноябр-декабр ойларида фақат Тошкент вилоятининг ўзида 20 мингга яқин иқтисодий қонунчилик бузилишларини аниқлади. Улардан 2062 таси ҳокимликлар томонидан, 488 таси Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палаталари томонидан, 374 таси банклар томонидан, 185 таси солиқ идоралари томонидан, 84 таси ёнғин назорати органлари томонидан, 13 мингга яқин қонунбузилиши ҳоллари эса хўжалик шартномаларини тузиш ва бажариш юзасидан содир қилинган.

Адлия вазирлиги томонидан Тошкент вилояти ҳокимига ушбу ҳолатлар юзасидан туманлар, ширкатлар, фермер хўжаликлари, давлат ҳокимияти органлари бўйича ҳуқуқий вазият таҳлил этилган батафсил тақдимнома киритилган.

Тақдимнома вилоят ҳокими, туман ва шаҳарлар ҳокимлари, назорат қилувчи ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар раҳбарлари иштирокидаги кенгайтирилган мажлисда муҳокама қилинди. Айбдор мансабдор шахсларга нисбатан кескин чоралар кўрилди. Адлия вазирлигининг материаллари асосида шунга ўхшаш семинарлар вилоятнинг барча туман ва шаҳарларида ўтказилди. Бу чора-тадбирлар соҳа раҳбарларини вазиятни яхшироқ билиш ва назорат қилишга хизмат қилмоқда.

Вилоят адлия бошқармасида кўрсатилган 20 мингга яқин ҳуқуқбузарликларнинг ҳар бири бўйича қонун бузилишини бартараф этиш юзасидан назорат карточкалари юритилган. Улар тадбиркорлар ва бошқа хўжалик юритувчи субъектларнинг бузилган ҳуқуқлари қайта тиклангунга қадар, айбдор мансабдор шахслар эса жавобгарликка тортилгунга қадар назоратдан олинмайди.

Ўтказилган текширишлар натижаси шуни кўрсатадики, тадбиркорларни рўйхатга олиш тартибининг бузилиши, уларни рўйхатга олишда (лицензия беришда, ҳисобга қўйишда) қонунда кўрсатилмаган қўшимча ҳужжатларни талаб қилиш, якка тартибдаги тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш муддатларини чегаралаш каби ҳолатлар мавжуд. Масалан, ҳокимликлар томонидан Сурхондарё вилоятида 2900 та, Фарғона вилоятида 1300 та, Тошкент вилоятида 800 та, Самарқанд вилоятида 600 та тадбиркорларни рўйхатга олиш тартибини бузиш ҳолатлари аниқланди.

Вазирлар Маҳкамасининг қарорига мувофиқ якка тартибдаги тадбиркорларни рўйхатга олиш учун атиги 3-4 та ҳужжат (ариза, учта фотосурат, белгиланган йиғим миқдорини тўлаганлиги тўғрисидаги тўлов қоғози, паспортини шахсан кўрсатиш ва фаолият тури учун махсус рухсатнома (лицензия бўлиши лозим) тақдим этилиши керак. Бироқ жойлардаги маҳаллий ҳокимликлар ва палаталарнинг мансабдор шахслари улардан қўшимча равишда қонунчиликда назарда тутилмаган турли маълумотномаларни (турар жойи, оилавий аҳволи тўғрисида маҳалла қўмитасидан маълумотнома, тавсифнома, банк, СЭС, энергия назорати, ҳарбий комиссариат ва бошқа жойлардан маълумотномалар, турли давлат органларининг келишилган розиликлари) талаб қилишмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1994 йил 21 январдаги Фармони билан қатъиян ман этилганлигига қарамасдан, ҳокимликлар томонидан фермер ва бошқа тадбиркорларнинг маблағларини ҳар хил тадбирлар ўтказишга, маъмурий бинолар қуриш ва таъмирлашга, турли хил жамғармалар ташкил этишга жалб қилиш ҳоллари ҳам учраб туради.

Энг аянчлиси, бундай ишлар тадбиркорларнинг хоҳиш-иродасини инобатга олмай туриб, мажбурий тарзда амалга оширилаётгани кишини ажаблантиради. Қонун нуқтаи назаридан қараганда, бундай ҳолат хусусий мулкка суиқасд ҳисобланади. Ҳолбуки, хусусий мулкнинг дахлсизлиги ва мутлоқлиги Республика Конституцияси билан кафолатлангандир.

Кези келганда яна шуни ҳам айтиш керакки, кам таъминланган оилаларга кўмаклашиш, уларни қўллаб-қувватлаш савоб иш. Буни ҳар биримиз яхши тушунамиз. Лекин тадбиркорларга тазйиқ ўтказиб, уларни бу ишга мажбур қилиш қонунчиликда жиноят саналади. Буни айтишдан мақсад бугун ҳаётимизда ана шундай нохуш ҳоллар ҳам учраб турибди. Бу ҳолат ўз навбатида тўлақонли мулк эгаларининг шаклланишига тўсқинлик туғдирмоқда.

Энг ачинарлиси, бундай қоидабузарликларнинг "ташаббускор"лари маҳаллий ҳокимият органларидир. Қонунчилик талабларига мутлақо зид бўлган бундай ҳаракатлар тадбиркорларнинг мамлакатимизда амалга оширилаётган ислоҳотлар жараёнига бўлган ишончига жиддий таъсир ўтказмай қолмайди.

Масалан, Тошкент вилоятида ҳокимликлар томонидан 545 та тадбиркорлик субъектларининг 106 миллион, Сурхондарё вилоятида ҳокимликлар томонидан 321 та тадбиркорлик субъектларининг 36 миллион, Самарқанд вилоятида ҳокимликлар томонидан 270 та тадбиркорлик субъектларининг 73 миллион, Фарғона вилоятида 182 та тадбиркорлик субъектларининг 10 миллион сўм маблағлари ноқонуний тарзда турли хил тадбирларга жалб қилинган.

Шунинг учун бундай анча кўламли тус олган ҳолатга ҳукуматнинг махсус қарори миқёсида кескин баҳо бериб, тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ишида ҳокимларнинг маъсулиятларини ошириш, уларнинг тадбиркорликка ва тадбиркорларнинг қонуний манфаатларига бўлган муносабатларини тубдан ўзгартириш заруратини бугун ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда.

Шунингдек, тижорат банклари томонидан ҳисоб рақамлари очиш ва кредитлар беришда аризаларни ўз вақтида кўриб чиқмай, сансалорликка йўл қўйилаётгани ҳам тадбиркорликнинг ривожлантириш йўлидаги тўсиқлардан бири саналади. Масалан, кредит ажратиш муддатларини бузиш, қонунда қайд этилмаган қўшимча ҳужжатларни талаб қилиш, жумладан, қонунчилик талабларига кўра, тадбиркорлар микрокредит олиш учун банкка 3-4 та ҳужжат тақдим этишлари лозим (ариза, бизнес-режа, бухгалтерлик баланси, кредитни қайтариш учун таъминот). Бироқ жойлардаги банклар томонидан қонунда назарда тутилмаган қўшимча ҳужжатлар талаб қилинмоқда (Палатага аъзолик ҳақида, турар-жойи, оила аъзолари ҳақида маҳалла қўмитасидан маълумотномалар, тавсифнома, учинчи шахсларнинг кафолатномаси, бошқа корхоналарнинг устав жамғармасида иштироки тўғрисида маълумотнома ва бошқалар).

Фарғона вилоятида ўтказилган текширишлар натижасида банклар томонидан тадбиркорларга кредитлар ажратиш юзасидан 404 та, Тошкент вилоятида 97 та қонунбузишлик ҳоллари аниқланди.

Тадбиркорларга тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш учун ер участкалари ажратиб бериш муддатлари ва тартибини бузиш ҳолатлари ҳам кўплаб учрамоқда. Бундай қонунбузилишларга республиканинг барча вилоят марказларида йўл қўйилмоқда. Маълумки, тадбиркор ер участкасисиз ёки биносиз ўз фаолиятини юрита олмайди. Бундай ҳолат ваколатли органларнинг мансабдор шахслари томонидан қилинаётган сансалорликлар оқибатида ҳам янада оғирлашмоқда.

Жорий йилда Адлия вазирлиги Навоий ва Андижон вилоятларида ўтган йилда Адлия вазирлиги томонидан қайд этилган қонунбузилишлар қандай бартараф этилаётганлигини аниқлаш мақсадида назорат тартибида текширишларни бошлади. Йил охиригача бундай тартибдаги текширишлар барча вилоятларда ўтказилади.

Адлия вазирлиги ва вилоят адлия бошқармаларининг бўлинмаларида тадбиркорларни ҳуқуқий ҳимоя қилиш бўйича 63 нафар ходим ишламоқда. Бунга қарамасдан, биз қўйилган вазифанинг назоратини кучайтириш, ишларнинг аниқ йўналишини белгилаш, ҳар бир ходимга аниқ ва тушунарли кўрсатмалар бериш ва доимий равишда уларнинг касб маҳоратини ошириб бориш ҳисобига амалга ошираяпмиз. Республика раҳбарияти томонидан қўйилаётган юксак даражадаги талабларидан келиб чиққан ҳолда ҳар бир ходимнинг жавобгарлиги янада оширилмоқда. Бамайлихотир ўтиришга умидвор бўлган ходимлар эса эгаллаб турган лавозимидан озод қилинади. Биз шунингдек, ҳокимликлар ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ходимларининг жавобгарлигини янада кучайтириш юзасидан аниқ чораларни амалга оширамиз. Ҳар ким ўз уйида тартиб ўрнатиши, қонуннинг амалий ижроси учун қатъий курашиши даркор.

Бизнинг асосий мақсад ва вазифамиз қонунларнинг амалий ижросини тўла таъмин этиш, бу борадаги ҳар бир камчилик ва нуқсонларга барҳам беришдир.

Менга сўз беринг

ЁШЛАР, ҲУҚУҚИЙ ОНГ ВА ТАРАҚҚИЁТ

Истиқлол йилларида ҳуқуқий онг деган тушунча тамоман янги мазмун ва моҳиятга эга бўлди. Чунки кеча мустамлака исканжасидаги бир мамлакат аҳлининг ҳуқуқи нима эди-ю, ҳуқуқий онги қаерга борар эди?!

Хўш, ҳуқуқий онг нима ўзи?

Ақл-идрок билан иш юритувчи ҳар бир кишини биз онгли инсон деб ҳисоблаймиз. Шундан келиб чиқилса, ўз қонуний ҳуқуқларини пухта билган ва уни ҳар қандай вазиятда ҳимоя қила олган кишини ҳуқуқий онги юксак инсон дейиш мумкин. Ҳуқуқий онг ҳам инсон савиясини белгиловчи мезонларнинг таркибий қисмига киради. Назаримда, ўз ҳуқуқларини тўла билган инсон ҳеч қачон панд емайди. Чунки у ҳар қандай вазиятда қонуний ҳуқуқлари ҳимоясига кириша олади. Ўзини ўзи ҳимоя қилган одам, демакки, юрт шаъни, Ватан шарафи, халқ қадр-қимматини асраш учун курашади. Демократик жамиятда қонунлар бунга йўл беради.

Ҳуқуқий онг ҳаммамизга керак. Масалан, кундузги бўлим талабасисиз. Ишга кирмоқчи бўлдингиз дейлик. Хўш, қонунан бунга ҳаққингиз борми? Бўлса, қандай шарт, қулайлик ва имтиёз мавжуд? Шуларни пухта билмай туриб, реал ҳаракатга киришиш мушкул. Марҳамат, Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексини синчиклаб ўқиб чиқинг. Ундан албатта, ўзингизни қизиқтирган ана шу масалага бевосита дахлдор бандларни топиб оласиз.

Шундан кейин сизда ўзингизга ишонч руҳи ҳам ортади, мақсадингиз сари дадил одимлаш учун мутлақ янги куч ҳам топасиз. Энди аниқ биласизки, сиз бемалол ишга киришга ҳақлисиз, ҳатто талаба бўлганингиз учун махсус имтиёзларга ҳам эгасиз. Чунки бу қонунда бор.

Лекин кўпчилигимиз ўз ҳуқуқларимизга қизиқмаймиз, шунинг учун қандай қонунлар билан ҳимояланганимизни ҳам билмаймиз. Оқибатда ҳаётда кўп ўринсиз қийинчиликларга дуч келаверамиз.

Шу сабаб ҳуқуқий онгни тинимсиз ривожлантириш керак. Ҳақиқий демократия қарор топиши учун жамиятнинг ҳар бир аъзоси юксак даражадаги ҳуқуқий онгга эга бўлиши лозим.

Ҳатто, менимча, давлатнинг мустаҳкамлиги шу мамлакатда қонунларнинг қанчалик амал қилишидан келиб чиқади. Тараққиёт ҳам шунга боғлиқ.

Қонунларнинг бекаму кўст бажарилиши эса ҳар тарафлама биз — фуқароларга ҳам боғлиқ. Шундай экан, қонунларни ўрганишимиз, ҳуқуқий онгимизни ўстиришимиз зарур ва шарт.

Қонунларни билмаслик ҳам, қонуннинг бузилишига олиб келади. Қонунни онгсиз равишда бузиш ҳам жиноят.

Демак, ҳар бир фуқаронинг ҳуқуқий онгга эга бўлиши ихтиёрий нарса эмас. Ҳуқуқий онг, аввало, ҳар бир шахснинг ўзи, қолаверса, жамият учун керак. Бугунги ёшларимиз учун ҳам ҳуқуқий адабиётлар, қўлланмалар кўпроқ чиқарилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Ҳуқуқий онг ҳам доимий тарзда шаклланa боради. Фуқаролар ҳуқуқий онги даражаси жамият равнақини кўрсатади.

Фарруҳбек ОЛИМ

Бизнинг маълумот:

Фарруҳбек ОЛИМ — Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети журналистика факультетининг 2-курс талабаси. Адабий-танқидий мақолалари жамланган «Миллий сўз» (1999) китобчаси чоп этилган. Ўн беш ёшидан республика матбуотида қатнашиб келади.

1999 йилдан буён «Ёшлар» телеканали «Ёшлар овози» кўрсатувида лавҳалар тайёрлаб, бошловчилик қилади.

Унинг мақоласи «Инсон ва қонун» газетасида илк бор чоп этилмоқда.

Қонун ва ижро

ВАЪДАНИ МАРД БАЖАРАДИ

ёхуд Сурхондарё вилоятининг баъзи туманларида деҳқон-фермерлар, тадбиркорлар билан тузилаётган шартномаларнинг аксарият ҳолларда палағда бўлиб чиқаётганлиги хусусида

Мамлакатимизда деҳқон-фермерлар, ишбилармонларга катта имкониятлар очиб берилган. Амалдаги қонунлар ширкат, фермер ва деҳқон хўжаликлари фаолиятини ривожлантириш учун ҳуқуқий асос бўла олади. Бироқ шу қонунларнинг ижросини таъминлаш, шартномаларга таяниш масаласида муаммолар ҳам оз эмас. Сурхондарё вилоят хўжалик судининг раиси Нормамат Собиров «Туркистон-пресс» мухбирига ана шулар хусусида сўзлаб берди.

- Шартномалар чала-чулпа, номигагина тузилаяпти, - дейди хўжалик суди раиси. - Масалан, Музработ туман «Агрокимётаъминот» ҳиссадорлик жамияти билан фермер хўжаликлари ўртасида маъданли ўғитларни етказиб бериш тўғрисидаги шартномада маблағ ҳажми кўрсатилмаган. Яна бир қусур, охирги пайтларда бизга фермер хўжаликларининг жамоа, ширкат хўжаликлари томонидан сув етказиб бериш тўғрисидаги шартномани бажармаганлиги оқибатида етказилган зарарни ундириб бериш тўғрисидаги аризалар сони кўпаймоқда.

Ҳолбуки, Ўзбекистон Республикасининг **«Фермер хўжалиги тўғрисида»**ги Қонунининг 14-моддасида, ҳукуматимизнинг 1998 йил 15 июлдаги қарори билан тасдиқланган **«Фермер хўжалигини юритиш учун ер участкаларини фуқароларга узоқ муддатли ижарага беришнинг намунавий шартномаси»**да ҳам сув билан таъминлаш кўрсатиб ўтилган. Яқинда Узун туманида бир фермер «Хурсанд» ширкат хўжалигидан 5,6 гектар ер майдонини олиб беришу етказилган 2 миллион 853 минг сўмлик зарарни ундириб олиш даъвоси билан мурожаат қилди. Маълум бўлишича, туман ҳокимининг қарорига биноан «Маҳмудбобо» фермер хўжалигига узоқ муддат билан 33 гектар суғориладиган ер участкаси берилган ва туман ер тузиш кадастри томонидан тегишли далолатнома асосида ер харитаси чизилган. Бирмунча вақт ўтгандан кейин ер участкасининг ҳақиқий ўлчами 27,4 гектар эканлиги маълум бўлади. Буни қарангки, ер тузувчи тушмагур фермерни атиги 5,6 гектар ер майдонига «сув» туширган экан. Алдаш ҳам эви билан-да, биродар, дегингиз келади.

Хуллас, ер участкасининг қоғоздагидан кам берилганлиги-ю, ширкат хўжалиги томонидан сув берилмаслиги оқибатида «Маҳмудбобо» фермер хўжалиги пахта ва ғалла етиштириш шартномасини бажара олмай, жиддий зарар кўради. Суд мазкур аризага алоқадор ҳолатларни ўрганиб чиқиб, фермер хўжалиги фойдасига 5,6 гектар ер майдонини олиб бериш ва сув етказиб берилмаганлиги учун «Хурсанд» ширкат хўжалигидан 600 минг сўм зарарни ундириш тўғрисида ҳал қилув қарорини чиқарди. Яна бир мисол. 1998 йилнинг 20 сентябрида Шеробод тумани ҳокими томонидан 285-қарор қабул қилинади. Бунга кўра, туманда фаолият кўрсатаётган ўттиздан ортиқ фермер хўжалиги тугатилади. Натижада фермерлар вилоят хўжалик судига мурожаат қилишди. Суд фермер хўжаликларининг бузилган ҳақ-ҳуқуқларини тиклади.

Баъзан ўз ҳуқуқини тўлиқ билмаслик ҳам фермерларга зиён келтирмоқда. Масалан, Жарқўрғон туман «Электр энергияси таъминоти» корхонаси билан «Мингчинор» фермер хўжалиги ўртасида тузилган шартнома фақат бир томоннинг манфаатларини кўзда тутган. Шартнома электр энергияси билан таъминлаш тўғрисида. Бунда фермер хўжалигининг ҳуқуқлари чегараланган, яъни «Электр энергияси таъминоти» корхонаси фойдасига тузилган. Бу ўз-ўзидан адолат мезонларининг бузилишига олиб келади. Устига-устак бугун қишлоқ хўжалигида ҳуқуқий ёрдам бериш ночор аҳволда. Шу боис вилоят хўжалик судида 2000 йилда қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги тизимига кирувчи корхона, хўжаликларга доир 1457 та иш кўрилиб, 121 ҳолатда жавобгар сифатида жалб этилганлардан бир миллиард сўмдан кўпроқ пул ундирилди. Келтирилган бу рақам, далиллар эса қишлоқ хўжалигида шартнома муносабатларига эътиборсизлик кайфияти биз ўйлагандан кўра чуқурроқ илдиз отганлигидан далолат беради.

Бундан ташқари, 2000 йилда вилоят хўжалик судида 466 та даъво иши кўрилиб, икки миллиард сўмдан ошиқроқ кредиторлар қарзлар ундириб олинган. Шунингдек, хўжаликлар 27,9 миллион сўм жарима ва 2,5 миллион сўм давлат божи тўлашди. Энг кўп жарима ва давлат божи Олтинсой, Қумқўрғон, Денов, Музработ, Ангор туманлари чекига тўғри келади.

Юқорида келтирилган мулоҳаза, далил ҳамда рақамлардан муддао шуки, ҳар қандай қарор, шартнома, ваъда ҳам ўзининг ижроси, қонуний амалиёти билан қадрли.

Сурхондарё вилояти,
«Туркистон-пресс»

Тошкент: истиқлол йилларидаги бунёдкорлик

Ҳикмат

ОТАЛАР ДЕЙДИКИ:

ҳар бир инсон ҳар бир ишда ўз ор-номусини сақласа, яшаётган дунёмиз жаннатга айланади

***

ҳаётда нимаики яхшилик келтирса, унга эътиқод қўйиб яша ва бу эътиқодингдан қайтмагин

***

яшаш ва яхшилик йўлини ўргатган устозингни улуғ аллома даражасига етганингда ҳам асло унутма

***

отанинг аччиқ сўзи фарзанднинг ақл кўзини очади

***

сахийлик бобида ҳатто қуёш ҳам оналар олдида хижолатда қолади

***

боғни бир боғбон яратади, минг одам баҳраманд бўлади

***

қачонки хаёлингдан бирор шубҳали фикр ўтса, уни тарк қил

***

адоват кишига уч нарсадан етар: аввал кишидан мол-дунё таъма қилмоқ, иккинчи, халойиқдан иззат ва икром таъма қилмоқ, учинчиси, халқ ўртасида маъқул бўлмоқни таъна қилмоқ

***

соғлом одам хиёнат қилмайди

***

ёлғончига мансаб ярашмас

***

давлатинг — ўғил-қизинг

***

тоза қалбда доғ бўлмас

***

тўғри бўлсанг, ўсиб бориб гул бўласан,
ўғри бўлсанг, юравериб кул бўласан.

Саволлар беринг!

Уларни хат ҳамда 133-70-65, 132-14-18 рақамли телефонлар орқали кутамиз.

Саволларингизга Тошкент Давлат юридик институти хўжалик ва меҳнат ҳуқуқи кафедраси мудири, юридик фанлари доктори, профессор Бобоқул ИБРАТОВ жавоб беради.

Қонунчилигимизда ишга қабул қилишни ғайриқонуний равишда рад этганлик учун ҳам жавобгарлик борми?

А.Тошматова, Сирдарё вилояти

Ҳа, қонунчилигимизда бу ҳақда маълум нормалар белгиланган. Жумладан, Меҳнат кодексининг 78- моддасида кўрсатилишича, қуйидаги ҳолатлар ишга қабул қилишни ғайриқонуний равишда рад этиш ҳисобланади.

Меҳнат кодексининг 6-моддаси биринчи қисмида қайд этилган, яъни "Барча фуқаролар меҳнат ҳуқуқларига эга бўлиш ва улардан фойдаланишда тенг имкониятларга эгадир. Жинси, ёши, ирқи, миллати, тили, ижтимоий келиб чиқиши, мулкий ҳолати ва мансаб мавқейи, динга бўлган муносабати, эътиқоди, жамоат бирлашмаларига мансублиги, шунингдек, ходимларнинг ишчанлик қобилиятларига ва улар меҳнатининг натижаларига алоқадор бўлмаган бошқа жиҳатларига қараб меҳнатга оид муносабатлар соҳасида ҳар қандай чеклашларга ёки имтиёзлар беришга йўл қўйилмайди ва булар камситиш деб ҳисобланади", деган талабларнинг бузилиши;

иш берувчи томонидан таклиф қилинган шахсларни ишга қабул қилмаслик (масалан, иш берувчи ишга қабул қилиш мажбуриятини олган ҳолларда);

ҳомиладор ва уч ёшга тўлмаган болалари бор аёлларни (тегишинча уларнинг ҳомиладорлиги ёки боласи борлигини важ қилиб) ишга қабул қилмаслик;

қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳолларга зид равишда рад этиш.

Ишга қабул қилиш рад этилган ҳолатда ходимнинг талаби билан иш берувчи бунинг сабабини асослаб, уч кун муддат ичида ёзма жавоб бериши ва бу жавоб ишга қабул қилиш ҳуқуқига эга бўлган мансабдор шахс томонидан имзоланган бўлиши лозим. Агар асослантирилган жавоб берилмаса, ходим ишга қабул қилиш ғайриқонуний рад этилганлиги ҳақида шикоят қилиши мумкин.

Ишдан бўшатиш нафақаси қандай тартибда ва қанча миқдорда тўланади?

С. Ортиқова, Тошкент вилояти

Шароит тақозоси билан ходимни ишлаб турган вазифасидан озод этишга тўғри келиб қолса, бундай ҳолатларда ишдан бўшатиш асосларига кўра, ходимга маълум миқдорда нафақа берилади. Меҳнат кодексининг 109-моддасига биноан иш берувчи ва ходим ихтиёрига боғлиқ бўлмаган ҳолларда, яъни ходим ҳарбий ёки муқобил хизматга чақирилганда, шунингдек, шу ишни илгари бажариб келган ходим ишга тиклангандa ишдан бўшатиш нафақаси тўланади.

Бундан ташқари, ишга қабул қилиш юзасидан белгиланган қоидалар бузилса ва мазкур қоидабузарлик ишни давом эттиришга тўсқинлик қилган ҳолатларда ҳам ушбу нафақа тўланади.

Суднинг муайян лавозимни эгаллаш ёки муайян фаолият тури билан шуғулланиш ҳуқуқидан маҳрум этиш ҳақидаги ҳукмини яшириш, сохта ҳужжатлар тақдим этиш ҳоллари бундан мустасно.

Шунингдек, ходим янги меҳнат шартлари асосида ишлашни давом эттиришни рад этганлиги сабабли меҳнат шартномаси бекор қилинганда ҳам мазкур нафақа тури тўланади.

Ишдан бўшатиш нафақасининг миқдори ўртача ойлик иш ҳақидан кам бўлмаслиги керак.

Ходим меҳнат вазифаларини бажармаганлиги сабабли иш берувчининг ташаббуси билан бўшатилаётганда бундай нафақа берилмайди.

Иш вақтидан ташқари ишларнинг энг кўп муддати қанча?

В. Ибрагимов, Фарғона вилояти.

Баъзида иш вақтидан ташқари ишлашга ҳам тўғри келади. Бунинг муддати эса қонун билан белгиланган.

Меҳнат кодексининг 125- моддасига кўра, иш вақтидан ташқари ишнинг муддати ҳар бир ходим учун сурункасига икки кун давомида тўрт соатдан (Меҳнат шароити оғир ва зарарли ишларда –бир кунда икки соатдан) ва йилига бир юз йигирма соатдан ортиқ бўлмаслиги лозим.

Иш берувчи ҳар бир ходимнинг ҳақиқатда ишлаган вақтини, шу жумладан, иш вақтидан ташқари ишлаган вақтини аниқ ҳисобга олиб бориши шарт.

Ҳикмат

ОТАЛАР ДЕЙДИКИ:

ёз меваси — қиш хазинаси

***

дарахтда чиройли бўлиб пишиб турган мева — тупроққа ботиб ишлаётган илдизнинг садоқатидан ҳосил бўлган

***

ватанга, оилага ва ота-онага садоқат — бурчдир

***

садоқатлилар — ўзларига қараганда ўзгалар ҳолига кўпроқ ғамхўрлик қиладилар

***

инсоннинг билими ва тажрибаси жуда оқибатли, ҳамма нарса ташлаб кетса-да, улар кетмайди

***

оқибат йўқ ерга бахт келмайди

***

булут эътиқодсиз бўлганидан шамол уни хоҳлаган томонига олиб кетади

***

давлатини йўқотган бир йил йиғлайди, қадрини йўқотган умрбод

***

бошқаларнинг инсоний ҳуқуқларини ҳурмат қилувчи одам ҳурматлидир

Тошкент: истиқлол йилларидаги бунёдкорлик

Нуқтаи назар

ЁШЛАРНИНГ ТАЯНЧИ ВА СУЯНЧИ

Навқирон авлод мамлакатнинг, миллатнинг куч-қудратидир. Шу боисдан ҳам илм-маърифатли, ғурурли, жасоратли авлодни тарбиялаб вояга етказиш борасида давлатимиз мунтазам равишда қайғуриб келади. Ёшлар масаласи ҳамиша давлатимиз сиёсатининг устувор соҳаси ҳисобланган. Улуғ аждодларимизга муносиб, илғор дунёнинг илғор ёшларига тенглаша оладиган йигит-қизларни вояга етказиш бугуннинг ёки умуман бирор-бир даврнинг вақтинчалик муаммоси эмас, балки ёшлар билан шуғулланадиган ташкилотларнинг кундалик, доимий ишидир. Иқтидорли ёшларимизнинг илм-фан, маданият-санъат, спорт ва бошқа соҳалардаги муваффақиятлари халқимиз, мамлакатимизнинг ютуқлари, албатта.

Ўтган ҳафтада мамлакатимиз ҳаётида рўй берган энг муҳим воқеаларидан бири ҳам ёш авлоднинг келажак тақдири билан боғлиқ бўлди. Ёшларни бирлаштириш, эзгу ишлар сари етаклаш, уларнинг манфаатларини ҳимоя қилишни ўз олдига мақсад қилиб қўйган "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати вужудга келди. Президентимизнинг таъсис қурултойи қатнашчиларига йўллаган табриги анжуман ишига кўтаринки руҳ бағишлади.

Шуни таъкидлаш кераккки, бир неча ой бурун ёшлар фаоллари "Камолот" ижтимоий ҳаракатини тузиш ташаббуси билан чиқишган эди. Бу ташаббус нафақат ёшларимиз, балки барча юртдошларимиз томонидан қўллаб-қувватланди. Жойларда - барча туман ва шаҳарларда бўлиб ўтган йиғинларда ёшу кекса ижтимоий Ҳаракат қандай бўлиши-ю, нима ишлар билан шуғулланиши лозимлиги ҳақида кўпдан-кўп фикр-мулоҳазалар, таклифлар билдиришди. Ҳаракатнинг Дастур ва Низом лойиҳаларини ишлашда бу таклифлар, фикр-мулоҳазалардан фойдаланилди.

Таъсис қурултойида Дастури ва Низоми тасдиқланган Ҳаракатнинг асосий фаолияти ёшларнинг бошини қовуштириш, "Ватан ягонадир, Ватан биттадир" деган ғоя атрофида бирлаштириш, ўз имкониятларини тўла-тўкис намоён этишларида уларга шарт-шароит яратишга қаратилган. Ахир, юртимизда истеъдодли, ўқишда, ишда ўзини намоён этиш ишқида ёнаётган, аммо бунинг учун имкон, шароит топа олмаётган йигит-қизлар озми?

Ёшларга нима керак? Президентимиз таъкидлаб ўтганларидек, эътибор керак. Юрагида ана шундай ишонч, яъни келажакка, эртанги кунга ишончи мустаҳкам авлод ўз истиқболи учун ўқийди, ишлайди. Ёшларнинг фаоллигини ошириш, руҳини кўтариш жўшқин интилишларини фойдали ўзанга йўналтириш ижтимоий Ҳаракатнинг Дастур ва Низомда белгиланган энг муҳим вазифаларидандир.

"Ватанимизнинг буюк келажагини қуриш, олдимизда турган катта-катта муаммоларни ечиш, мустақиллигимизни ҳимоя қилиш, ҳаётда миллий ва умумбашарий қадриятлар уйғунлиги тамойилига амал қилиб яшашдек муҳим вазифаларни ёш авлодимиз ўзининг муқаддас бурчи деб билаётгани, айниқса, эътиборга сазовор", - дейилади давлатимиз раҳбарининг Таъсис қурултойи қатнашчиларига йўллаган табригида.

Ёшлар ҳамиша миллатнинг, Ватаннинг таянчи ҳисобланган. Буюк курашлар улуғ ишларнинг марказида доимо ёшлар бўлган. Тараққиёт ва ривожланишга энг катта қудрат бағишловчилар ҳам ёшлардир. Қамчиқ довони қурилишларида миллат ёшлари чинакамига жасорат кўрсатаётганликларини барчамиз кўриб, билиб турибмиз. Қиш совуғи-ю, ёз жазирамасида ёш авлоднинг метин иродаси тобланиб, янада улканроқ бунёдкорлик ишларига тайёр бўла бормоқда. Мамлакатимиздаги энг катта корхоналарда — олтин, нефть-газ қазиб чиқаришда, самолётсозлик, автомобилсозлик саноатини юксалтиришда ёш авлод тараққиётни таъминловчи кучга айланди. Ўзбек ёшларининг қўлидан келмайдиган ишнинг ўзи йўқ. Ўзбек ёшларининг лаёқатига, истеъдодига Америка ҳам, Европа ҳам тасаннолар айтаётганига гувоҳ бўлиб турибмиз.

Афсуски, орамизда Ватан ва миллат олдидаги ўз бурчини, мустақиллигимиз масъулиятини тўла англаб етмаётган ёшлар ҳам йўқ эмас. Улар четдан бўлаётган ҳар хил салбий таъсирларга тушиб қолаётганидан, турли жиноят кўчаларига кириб қолишаётганидан ҳам кўз юмолмаймиз. Бундай ёшлар билан ишлашни энг аввало Асосий Қонунимиз — Конституцияни, давлатимизнинг бошқа қонунларини пухта ўргатишдан, бир сўз билан айтганда, ёш авлоднинг ҳуқуқий саводхонлиги ва ҳуқуқий маданиятини оширишдан бошламоқ лозим. Токи улар бир ишга қўл уришдан аввал, масалан, гиёҳвандлик, ичкиликбозлик ёки ҳар хил зарарли оқимларга қўшилишдан олдин, эртага бу йўлни нима билан якун топишини яхши билишсин. Ҳатто, баъзан шундай фикран қолоқ ёшларни учратиш мумкинки, улар ўз ишлари жиноят эканлигини ҳам тушунишга қодир эмаслар.

Буюк келажагимизни таъминлашда энг аввало элим деб, юртим деб ёниб яшаётган ёшлар масъулдирлар. Ёшларимиз миллат ва Ватан тақдирига, унинг эртасига ўзларини дахлдор ҳисобламоқдалар. Ҳозирги ёшлар жуда катта мақсадлар билан яшайди. Дунёни катта мақсадлар билан яшаётган ёшлар ўзгартиради. Бугунги кунда биз турмушимизни ўзгартириб, янгилаб бораётган эканмиз, энг аввало, ёшларнинг кучига, имкониятларига таянишимиз табиийдир. Ёшлар бир муштга айланиб, ўз куч-қувватларини бир жойга тўплаб, элюртга янада кўпроқ манфаатимиз тегсин, дея "Камолот" атрофида жипслашмоқдалар.

Жасорат, мардлик, иймон-эътиқод, адолатсизликка нисбатан муросасизлик каби фазилатлар, айниқса, ёшликка хос. Ёшлар ҳар қандай муаммонинг ечимини топа оладилар. Камчиликлар юзасидан ўз фикрларини тўғри ва очиқ-ойдин айтишдан, бировнинг мансабидан, яна бировнинг эса таниш-билишларидан чўчишмайди. "Камолот" шу маънода ёшларни янада дадил, ҳаракатчан бўлишга ундайди.

Ёшлар ўз ота-оналари, Ватан ва халқ олдида қарздордирлар. Яхши оилаларда униб-ўсган йигит-қизлар бундай қарздорликни дилдан ҳис этиб, шу йўлда ўқиб-ўрганадилар, ҳалол меҳнат қилиб заррача бўлса-да, уни оқлашга интиладилар. Ёшлардаги фидойилик, бурч ва масъулият ҳисси шу мантиқни чуқур англаш асосида шаклланиб боради.

Мактабларда, университетларда ўқитувчи-мураббийлар ёшларга фақат илм бериш, лекция ўқиш билан чегараланмасдан, ёш йигит-қизларга ўз фарзандларидек қарашлари, улар Ватаннинг чинакам фуқароси, чинакам ватанпарвар насл бўлиб етишишлари учун жон куйдиришлари зарур.

Янги ижтимоий Ҳаракат ёшларнинг руҳини кўтаради, ижтимоий фаоллигини оширади, уларга кенг имконият очиб беради. Хулоса қилиб айтганда ёшлар ишониб борадиган ташкилот бўлиб қолади. Уларнинг таянчи ва суянчига айланади.

Фахриддин РАҲИМОВ

Жаҳон тажрибаси

ЯПОНИЯ: СУД ҲОКИМИЯТИ ТИЗИМИ

Японияда давлат бошқаруви унитар шаклида бўлиб, 47 та префектур унинг негизини ташкил этади. Префектурларда маҳаллий бошқарув префектур сайлов мажлиси томонидан амалга оширилади. Префектурлар губернаторлар томонидан бошқарилади.

Мамлакатда олий давлат ҳокимияти органи — парламент (Коккай) бўлиб, у икки палатадан иборат. Вакиллар палатаси (Сюшин) таркиби 511 аъзодан иборат бўлиб, улар тўрт йил муддатга сайланади. Маслаҳатчилар палатаси (Ваншин) таркиби эса 252 киши (аъзо)дан иборат. Уларнинг ваколат муддати олти йил бўлиб, аъзоларнинг тенг ярми ҳар уч йилда янгиланиб боради.

Олий ижроия ҳокимияти бошлиғи - ҳукумат Вазирлар Маҳкамаси ҳисобланади. Бош вазир парламент тавсиясига биноан (парламент аъзолари орасидан) император томонидан тайинланади.

Японияда ҳозирги пайтда фаолият кўрсатаётган суд ҳокимияти тизими 1947-1948 йилларда ўтказилган конституцион ислоҳотлардан сўнг шаклланган бўлиб, унинг таркиби Олий суд, юқори суд, ҳудудий суд, оилавий суд ва бошланғич судлардан иборат.

ОЛИЙ СУД

Мамлакатда суд ҳокимияти тизими Олий суд томонидан бошқарилади. У энг Олий суд инстанцияси, конституцион назоратни олиб борувчи энг юқори орган сифатида муайян ваколатларга эга. Олий суд ўз ваколатлари доирасида суд тизимининг барча қуйи поғоналари фаолиятига раҳбарлик қилади, шунингдек, адвокатлар фаолиятига доир қоидаларни ҳам белгилайди. Олий суд томонидан чиқарилган қарорларга прокурорларнинг ҳам амал қилишлари шарт.

Олий суд қароргоҳи мамлакат пойтахти Токиода жойлашган бўлиб, унинг таркиби раис ва 14 аъзодан иборат. Олий суд қуйи судларнинг фуқаролик ва жиноий ишлар юзасидан қабул қилган қарорлари устидан даъво-шикоятларни кўриб чиқувчи энг сўнгги орган ҳамдир. Олий суд қуйи идоралар фаолияти устидан тушган жиноят, аризаларни беш кишидан иборат ҳайъат йиғилишида муҳокама қилиб, тегишли ҳукм чиқаради. Унинг йиғилишларида асосан ҳуққа бевосита алоқадор бўлган масалалар кўриб чиқилади. Олий суд, шунингдек, қонунчилик ёки маъмурий ҳужжатларнинг конституцияга зидлигига оид шикоятларни ҳамда конституцияни шарҳлаш ёки суднинг ўзи қабул қилган қарорга қўшимчалар киритиш, уларни ўзгартириш тўғрисидаги шикоятларни мунтазам равишда қайта кўриб чиқади.

ЮҚОРИ СУДЛАР

Японияда саккизта юқори суд муассасаси фаолият кўрсатади (улар мамлакатнинг турли ҳудудларидаги йирик шаҳарларда тузилган).

Улар апелляция судлари тарзида фуқаролик ва жиноий ишлар бўйича суд тизимининг қуйи поғоналарида қабул қилинган қарорлар, ҳукмлар юзасидан келиб тушган даъво, шикоятларни уч кишидан иборат ҳайъат йиғилишида кўриб чиқади. Баъзи бир жиноятлар (асосан давлат ишларига дахлдор бўлган жиноятлар) 5 кишидан иборат ҳайъат йиғилишида муҳокама қилинади. Олий суд қарорига асосан жойларда (қўшимча тарзида) заруратга қараб, ҳар бир юқори суднинг бўлимлари (шаҳобчалари) ҳам таъсис этилиши мумкин.

ҲУДУДИЙ СУДЛАР

Ҳудудий судлар ўз мақомига кўра мамлакат суд тизимининг муҳим бўғини ҳисобланади.

Улар қароргоҳи Японияннинг ҳар бир префектури (бундай судлар сони 47 та) марказида жойлашган (уларнинг баъзилари бошқа шаҳарларда ҳам ўз шаҳобчаларига эга). Ҳудудий судларда фуқаролик ва жиноий ишларнинг аксарият қисми (Олий суд ва бошланғич судлар ваколатига тегишли баъзи ишларни мустасно қилганда) биринчи инстанция тарзида кўриб чиқилади. Ҳудудий судлар баъзи бир бўлимлари (шаҳобчалари)нинг ваколатлари (уларнинг даражасига қараб) чекланган бўлиши ҳам мумкин. Мазкур судлар шунингдек, бошланғич судларнинг фуқаролик ишлари бўйича қабул қилган қарорлари юзасидан қилинган шикоятларни ҳам кўриб чиқиши мумкин. Ҳудудий судларда ишлар заруратга қараб битта судья томонидан кўриб чиқилади. Агарда кўрилаётган иш катта миқдордаги сумма ёки бир йилдан зиёд муддатга озодликдан маҳрум этиш жазоси белгиланиши билан боғлиқ бўлса, бундай ҳолларда иш уч кишидан иборат судьялар ҳайъати томонидан муҳокама этилади. Ҳудудий судлар таркибида ваколати чекланган кичик судьялар ҳам фаолият кўрсатади.

ОИЛАВИЙ СУДЛАР

Мамлакат суд ҳокимияти тизимида оилавий судларнинг ҳам ўзига хос нуфузи бор.

Мазкур судлар ўз мақомига кўра ҳудудий судларга анча яқин туради ва асосан ҳудудий судлар фаолият кўрсатувчи шаҳарларда тузилади.

Мазкур судлар бевосита оилавий жанжал, низолар билан шуғулланади, жумладан, оиладаги мулкий ва номулкий характердаги низолар, баҳсли масалалар, меросга тегишли бўлган муаммолар, шунингдек, вояга етмаганлар (20 ёшгача) ўртаисда содир этилган ҳуқуқбузарлик ҳолатларини (айрим жиноятлар даражаси ва характерига қараб, ҳудудий судларда кўриб чиқиш учун тавсия этилиши ҳам мумкин) кўриб чиқиш каби ваколатларни амалга оширади. Қоидага асосан, оилавий суд жараёни аксарият ҳолларда битта судья томонидан кўриб чиқилади. Баъзи ҳолларда вазиятга қараб оилавий низолар (бирмунча мураккаброқ бўлган ишлар) 3 кишидан иборат ҳайъат йиғилишларида ҳам муҳокама қилиниши мумкин.

БОШЛАНҒИЧ СУДЛАР

Бошланғич судлар — мамлакатда суд тизимининг энг қуйи поғонаси (улар сони 600 та атрофида) ҳисобланади.

Мазкур судлар қиймати унчалик кўп миқдорда бўлмаган даъво аризаларини кўриб чиқади. Улар ўз ваколатлари доирасида жарима солиш, шунингдек, баъзи даражадаги жиноий ишлар юзасидан ҳукм чиқаришга (бу судлар айбланувчиларни 3 йил муддатгача озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлган жиноий ишлар устдан мустақил равишда ҳукм чиқара олади) ҳақли.

Бошланғич судларда ишлар битта судья томонидан кўриб чиқилади.

КОНСТИТУЦИЯВИЙ НАЗОРАТ

Японида ҳар қандай қонунчилик ёки маъмурий органлар томонидан қабул қилинган қарорлар, меъёрлар, ҳужжатлар ва ҳоказоларнинг мамлакат конституциясига уйғунлигини текшириб бориш конституциявий назорат тизими орқали амалга оширилади.

Конституциявий назорат фақатгина Олий суд томонидан эмас, балки барча даражадаги қуйи суд поғоналари томонидан ҳам амалга оширилиши мумкин. Улар томонидан сўнгги ўн йилликда мамлакат ички ва ташқи сиёсатига доир ҳукумат қарорларини ўзгартириш ёки уларга қўшимчалар киритиш тўғрисида принципиал характердаги таклифлар билдирилди. Суд тизимининг бу борадаги фаолияти тобора такомиллаштирилмоқда.

ПРОКУРАТУРА

Японияда прокуратура Адлия вазирлиги (унинг тасарруфида, шунингдек, қамоқхоналар, иммиграция хизматини назорат қилиш ва ҳоказолар) тизимига киради.

Прокуратура ўз мақомига кўра бош прокурор бошқарадиган марказий ташкилот ҳисобланса-да, унинг тизими суд тизимига мослаштирилган: Олий суд ҳузурида бош прокурор хизмати ташкил этилган. Шунингдек, юқори, ҳудудий, оилавий ва бошқа судлар қошида ҳам шундай хизмат турлари мавжуд.

Прокурорлар ўта муҳим жиноий ишлар юзасидан тергов ишлари (чекланган доирада) олиб боради, полиция томонидан амалга оширилган дастлабки тергов ва қидирув ишларини кузатади, белгиланган жиноий жазоларнинг ижросини назорат қилади. Зарур ҳолларда жиноий қидирув эълон қилади, айблов хулосалари тузади, уларни судга тақдим этади ва суд жараёнида давлат айбловини қувватлайди. Шунингдек, судда фуқаролик ишларини кўриб чиқишда жамоа манфаатларини ҳимоя қилади. Амалдаги қоидаларга кўра прокурор айбланувчи ва унинг ҳимоячисига ўзида мавжуд ишга дахлдор бўлган далил-исботларни сир сақлашга ҳақли. Прокурор, шунингдек, суд ишига

дахлдор материалларни суд ишлари якунланмагунга қадар ҳатто судьяга ҳам хабардор этмаслиги мумкин. У бу вазиятда судьяга фақат айблов хулосаларини тақдим этади.

Конституцияга мувофиқ айбланувчи ҳимояланиш ҳуқуқи билан таъминланади. Суд жараёнида айбланувчини ҳимоя қилиш унинг ўзи ёллаган адвокати томонидан амалга оширилади. Айбланувчининг адвокат ёллашга қурби етмаган ҳолларда унинг ҳуқуқлари давлат томонидан ажратилган адвокатлар томонидан ҳимоя қилиниши мумкин. Фуқаролик процессида кам таъминланган кишиларга моддий ёрдам кўрсатиш таъкидланган: бу суд харажатлари муддатини узайтириш ёки давлат томонидан адвокатлар ажратиш тарзида (суд жараёнида ютиш мумкинлигига ишонч бўлган ҳолларда адвокатлар уюшмаси ўз ҳисобидан айбланувчини ҳимоя қилиш учун адвокат ажратиши мумкин) амалга оширилади.

Мамлакатда барча судьялар ўз вазифасига ўн йил муддатга тайинланади. Уларни вазифасига тайинлаш (Олий суд томонидан тақдим этилган рўйхат асосида) Вазирлар Маҳкамаси томонидан амалга оширилади. Мамлакат Олий суди раиси император томонидан тайинланади. Белгиланган тартиб-қоидаларга кўра ўз ваколат муддатлари тугагач, (ўн йилдан сўнг) судьялар ўз лавозимига яна қайта тайинланиши мумкин (бу жараён судьялар 65-70 ёшга етгунга қадар давом эттирилиши мумкин, агарда улар ўз фаолиятлари давомида ноқонуний хатти-ҳаракатлар содир этмаса). Барча поғоналарда хизмат қилувчи судьялар (ноқонуний хатти-ҳаракатлар содир этган ҳолларда) парламент органлари қошида фаолият кўрсатаётган махсус комиссиялар қарорига биноан лавозимларидан озод этилиши мумкин.

Японияда судьялик вазифасини эгаллаш, шунингдек, прокурор ёки адвокат бўлишни орзу қилган кишилар учун қатъий танлов қоидаси жорий қилинган. Келгусида суд, адвокат ёки прокурор бўлиб ишлашни хоҳлаган ёш мутахассислар (университетларни тугатган ҳуқуқшунослар) Адлия вазирлиги томонидан ташкил қилинган махсус комиссия имтиҳонларидан ўтишлари шарт. Мазкур комиссия томонидан бўлажак ҳуқуқшуносларга қўйиладиган талаблар шу қадар залворлики, келгусида суд, прокурор ва адвокат бўлиш орзусида бўлганларнинг атиги 2-3 фоизигина унинг талабларига тўлақонли жавоб беришлари мумкин. Дастлабки синовлардан муваффақиятли ўта олганлар эса Олий суд ҳузурида ташкил этилган ҳуқуқшуносларни қайта тайёрлаш махсус курсларига (2 йиллик) қабул қилинади. Унинг ўқув дастурида нафақат назарий, балки суд амалиётига доир масалалар ҳам чуқур ўргатилади (улар суд тизимида 8 ой, прокуратура ва адвокатурада 4 ойдан амалиёт тажрибасини ўрганишади). Шундай қилиб, даъвогарлар махсус курсни тугатганларидан сўнг яна қайта имтиҳон топширадилар. Имтиҳонларни муваффақиятли топширган мутахассисларга танлаган соҳаси бўйича ишлаш ҳуқуқини берувчи махсус дипломлар берилади.

Мамлакатда профессионал юристлар корпорацияси тузилган. Ушбу корпорация ҳам ўз аъзолари сонини чеклаб боради. Японияда 120 миллиондан зиёд аҳоли бўлса, тахминан 2 минг нафар судья, 2100 нафар прокурор ва 12 минг киши атрофида адвокат мавжуд. Кўриниб турибдики, аҳоли жон бошига нисбатан ҳисоблаганда, бу кўрсаткич ривожланган бошқа мамлакатлардагига қараганда анча кам.

Шуниси характерлики, Япония суд ҳокимияти тизимида суд жараёнида (барча даражадаги суд муассасаларида) суд маслаҳатчилари деярли иштирок этмайди. 1946 йилда қабул қилинган Конституция ва шундан сўнг қабул қилинган қонунларда суд маслаҳатчилари деган ибора тилга олинмаган.

1947 йилдан бошлаб мамлакатда маъмурий юстиция тизими фаолияти тўхтатилган. Маъмурий органлар фаолияти хусусидаги барча шикоятлар ҳудудий судларда биринчи инстанция тарзида кўриб чиқилади.

Япония фуқаролик процессуал кодексида даъво жанжалли масалаларни арбитраж тарзида кўриб чиқиш имконияти мавжудлиги таъкидланган. Сўнгги йилларда арбитраж судларига асосан муайян префектурлардаги ташқи савдо ва савдо палаталари мурожаат этишмоқда.

Кузатувлар шундан далолат берадики, Японияда суд ҳокимияти тизими муттасил ривожланиш жараёнини бошдан кечираяпти. Конституцияда мамлакат суд тизими мақомини янада кўтариш чора-тадбирлар белгилаб берилмоқда, жумладан, Олий суд аъзоларини тайинлаш жараёни «Халқнинг хоҳиш-иродасига биноан» деб номланган тамойил асосида амалга оширилади: хусусан, палата вакилларини сайлаш жараёни. Агарда кўпчилик сайловчилар томонидан бирон-бир судьянинг ноқонуний хатти-ҳаракати танқид қилинса (бу танқид асосли бўлса), бу вазиятларда халқнинг ишончини қозона олмаган судьялар ўз вазифасидан озод этилади. Бу жараён ҳар ўн йилда (битта судья мисолида олганда) такрорланади. Бу тартиб-қоида баъзи япон ҳуқуқшунослари томонидан танқид қилинмоқда. Уларнинг таъкидлашича, аксарият сайловчилар Олий суд аъзоларини яхши билишмайди. Бу эса уларни сайлаш аҳамиятини бироз бўлса-да, пасайтиради.

Япон мўъжизасининг кучқудрати ва ўзига хослиги шундаки, бу ерда аввало, инсоннинг интеллектуал салоҳиятига алоҳида аҳамият берилади. Ҳар бир соҳада (шу жумладан, суд тизимида ҳам) мутахассисларнинг билими ва профессионал малакасини мумкин қадар оширишга асосий эътибор қаратилади. Қисқа қилиб айтганда, Японияда инсон омили чуқур ихтисослашиш негизида ривожлантирилмоқда. Бу эса инсонга бўлган ишонч ва масъулиятни оширади. Бу ҳолатни суд ҳокимияти тизимида ҳам кузатиш мумкин.

Ҳусан ИБРОҲИМОВ тайёрлади

Шоир билан учрашув

МУҲАББАТНИ ЙЎҚОТИБ ҚЎЙМАЙЛИК

Бизнинг маълумот:

Муҳаммад ЮСУФ — Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг ўринбосари. Олий Мажлис депутати.

«Уйқудаги қиз», «Ишқ кемаси», «Ўзингдан қўймасин халқим» сингари қатор китоблар муаллифи.

У истиқлол йилларида мустақиллик, она-Ватан мавзуида яратган асарлари учун мамлакатимиз Президенти Фармони билан «Ўзбекистон халқ шоири» унвонига сазовор бўлди.

Оилали, уч нафар фарзанднинг отаси.

Шоирнинг шеърлари «Инсон ва қонун» газетасида илк бор чоп этилмоқда.

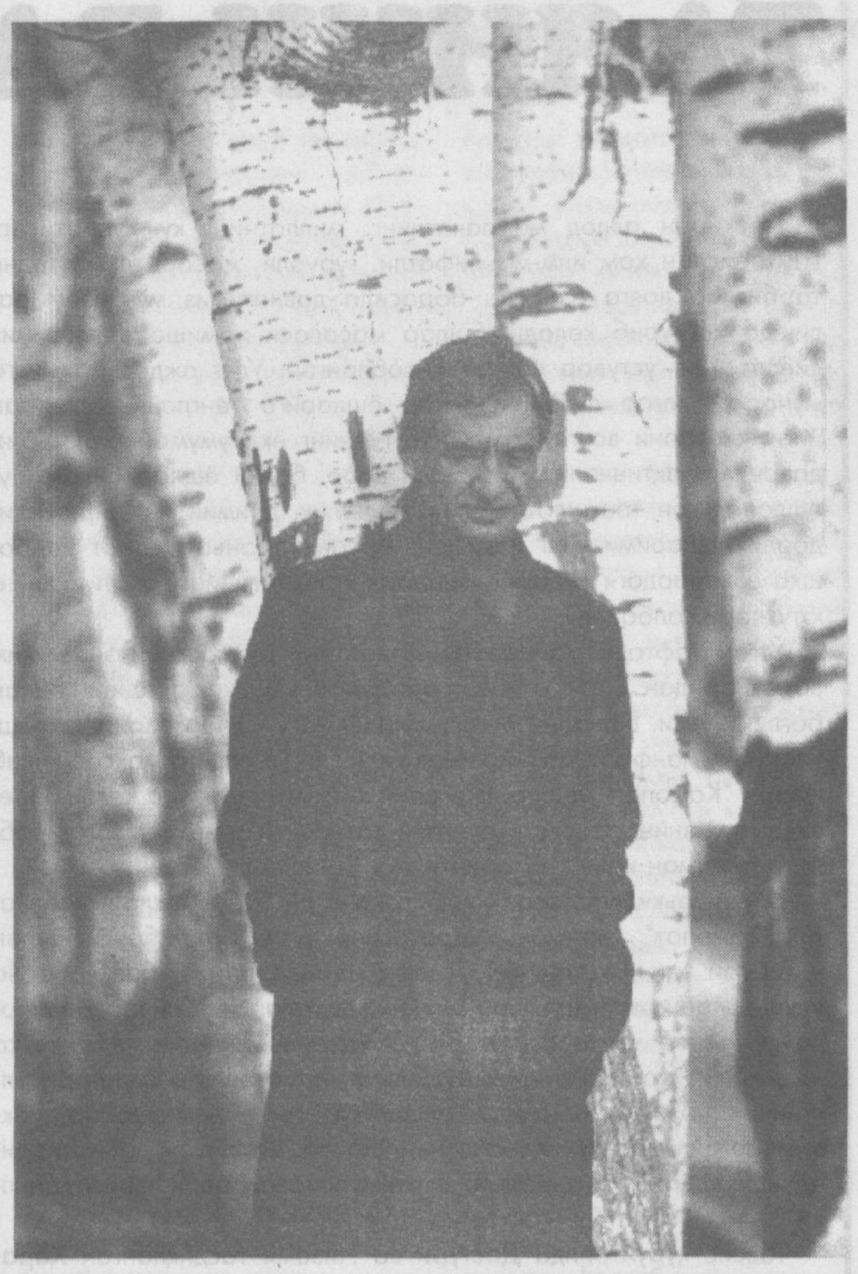

- Мустақиллигимизнинг 10 йиллиги арафасида «Инсон ва қонун» газетхонлари халқимиз севган шоир билан учрашиб турганларидан албатта мамнунлар. Муҳаммад ака, суҳбатимизни кечаги ва бугунги кун ҳақида икки оғиз сўз билан бошласак...

- Ҳозир кечаги кун ҳасратлари ҳақида гапирмайлик. У озодликка интилиш, шу йўлдаги дардлар эди... Бугун серташвиш дунёнинг Ўзбекистон аталмиш бир гўшасида бировларнинг кўмагисиз ҳам ажабтовур яшаётганимиз, яшаганда ҳам яратувчилик ишқи билан яшаётганимиздан қувонишимиз керак.

Биз муҳаббатни йўқотиб қўймайлик. Чунки муҳаббат барча эзгулик ва ёруғликларга бошловчи маёқ! Озодлик йўлининг боши ҳам муҳаббатдан яралган. Ҳалқимизнинг Ватанга бўлган муҳаббати бизни шу дориломон кунларга етказди. Шундай муқаддас туйғу қошида ҳамиша бош эгум келади...

- Сиз қонун ва қонунчилигимиз ҳақида нималар дея оласиз?

- Болалагимизда «Қоч, милиса келаяпти», «Қоч, қоч, прокурор келаяпти» деган қўрқув ҳисси бу соҳа одамларини қалбимиздан анча йироқлаштириб юборган эди. Каттароқ бўлиб ўсмир ёшига етгач, англадикки, улар ҳам йўлларида дуч келган одамни ушлаб қамаб қўйишмас экан. Аммо бу дегани болаларнинг қўрқувида қонунчиларнинг айби йўқ дегани эмас. Демоқчиманки, бугунги кун болаларида ана шу қўрқув бўлмаслиги керак. Қонун посбонлари меҳрибонлигини, тўғриликнинг, ҳақиқатнинг ғамхўри эканлигини фақат болалар эмас, ҳаммамиз ҳам ҳис этишимиз керак.

- Муҳаммад ака, сўз айтишда шоир — эркин шахс, шундай экан, у қонун масъулиятини қандай ҳис этади?

- Шоирнинг озодлиги халқининг бахт-саодатида. Бугун биз шундай бахт билан масрурмиз. У ана шу негизда севимли халқига сўзини айтади. Сўз айтмоқ эса шарафдир. Унга хиёнат қилмаслик керак, яъни ёлғон сўз айтманг. Қонун кимни ҳимоя қилмоғи лозим? Албатта, тўғрини-да! Демак, шоирнинг сўзи ҳам, амалдаги қонунларимиз каби битта мақсад учун — эгрилик йўлини кесиб, тўғрига йўл очмоқ учун хизмат қилади. Ҳамма вақт ҳам ҳақиқат ғалаба қилавермайди. Гоҳида ноҳақ жабр чеккан одамларни ҳам учратиш мумкин. Бунга сабаб руҳимизни чулғаб олган лоқайдлик, инсон қадрини, ҳуқуқини менсимаслик иллати оз бўлса-да ҳамон борлигидир. Қачон бундай қусурлардан халос бўламиз? Балки муҳтарам Президентимизнинг шахсан ўзлари судьяларни танлашда қатнашаётганлари сабаби ҳам шундадир. Ахир, ноҳақ жабрдийдалар бўлмаслиги керак. Бунинг учун судьялар ҳақиқатан ҳам одил бўлмоғи талаб этилади.

Шоирнинг бурчи ҳақида гап кетганда шуни ҳам айтайки, халқимизнинг кайфиятини, ватанпарварлик руҳини кўтаришда, ўз кучимизга бўлган ишонч туйғусини юксалтиришда мадад бўлмоғимиз лозим.

- Газетхонларимиз ва қонунчилигимиз фидойиларига тилакларингиз?

- Аввало, уларга соғлиқ тилайман. Адолатли қонун посбони бўлмоқнинг ойдин йўли, эл севган судья бўлмоқ бахти уларга ёр бўлсин...

Салима ҚИЛИЧЕВА
суҳбатлашди

Муҳаммад ЮСУФ

«ОТАНГ ОТГА МИНДИРСА ҚОҚИЛМАЙДИ ОТИНГ ҲАМ...»

ЮЗ ЙИЛДА БИР ТУҒИЛАР САРДОР

Ҳотам дунё ҳимматлари бор,
Ҳикмати бор ҳар бир туҳфасин.
Юз йилда бир туғилса сардор,
Парвардигор ўзи асрасин!..

Бешикда тинч ухлар жон,
Кулгусига садақа бу жон.
Миллат учун ким бўлса қалқон,
Парвардигор ўзи асрасин.

Ёмон кўздан сақласин зинҳор,
Камолингни кўролмаслар бор.
Кимки карвон бошидаги нор -
Парвардигор ўзи асрасин.

Дунёга боқ, хаёл етмаган,
Бурчаги йўқ олов кетмаган.
Осмони тинч, осуда Ватан!..
Парвардигор ўзи асрасин.

Бошин силаб ёшу каттасин,
Чинорлардай шоху навдасин,
Асрагувчи Темурзодасин,
Парвардигор ўзи асрасин.

Кенгашганга дунё кенг,ахир,
Биринг ёқа, биринг енг ахир.
Қавмим кел, деб ким очса бағир,
Парвардигор ўзи асрасин.

Жонингни тут, жони фидога,
Айтганинг бор экан худога.
Ўзбекистон, қўл оч дуога -
Парвардигор ўзи асрасин.

ВАТАН ЯГОНАСАН

Боболар каломи тилимда дойим,
Сен учун юрагим қўлимда дойим,
Соғинаман юрган йўлимда дойим,
Ватан ягонасан дилимда дойим!

Баҳорлар ўтади, ёзлар ўтади,
Осмонни тўлдириб юзлар ўтади,
Не ажиб наволар, созлар ўтади,
Ватан ягонасан дилимда дойим!

Бир тараф боғлару бир тараф гулзор,
Дунёнинг сўлим жаннатлари бор.
Ўзингдан ўзгасин миннатлари бор,
Ватан ягонасан дилимда дойим!

Қошингга чорлаган онинг елойин,
Малҳаминг бўлайин, дардинг олойин.
Мен сенга муносиб фарзанд бўлойин.
Ватан ягонасан дилимда дойим!

Боболар каломи тилимда дойим,
Сен учун юрагим қўлимда дойим,
Соғинаман юрган йўлимда дойим,
Ватан ягонасан дилимда дойим!..

ОТАЖОН

Отанг бўлса бошингда кўзинг ёши қўлламас,
Ҳеч қайси дўст одамни отасидек қўлламас.
Отаси бор эшикка йўлбарс яқин йўламас,
Билмагандим Сиз тирик кезларингиз, отажон,
Энди қайдан топайин изларингиз, отажон...

Кечагина қўлиздан майиз-туршак ер эдим,
Кеча кўролмасларга тошингни тер, дер эдим,
Ортингизда ожизман, ёнингизда шер эдим,
Тоғдек суяб турарди кўзларингиз, отажон,
Энди қайдан топайин изларингиз, отажон...

Отанг отга миндирса қоқилмайди отинг ҳам,
Юролмайсан отасиз тўғри йўлда хотиржам,
Ким силайди бошингни, ким тинглайди додинг ҳам...
Энди англаб йиғладим сўзларингиз отажон,
Энди қайдан топайин изларингиз, отажон...

Ажал бошни ерларга эгар экан билдим-ку,
Отанг ўлса ёшлик ҳам тугар экан билдим-ку.
Отасизлик одамни эзар экан билдим-ку!
Юзларимга босмайсиз юзларингиз, отажон,
Энди қайдан топайин изларингиз, отажон...

Гоҳ сиқилсам юрагим увалади упадай,
Бу дунёси кўзимга бўшаб қолган супадай.
Мен-ку чидаб яшайман айтинг қандай юпатай,
Йиғлаб келса гоҳида қизларингиз, отажон,
Энди қайдан топайин изларингиз, отажон...

Отанг бўлса бошингда кўзинг ёши қўлламас,
Ҳеч қайси дўст одамни отасидек қўлламас.
Отаси бор эшикка йўлбарс яқин йўламас,
Билмагандим Сиз тирик кезларингиз, отажон,
Энди қайдан топайин изларингиз, отажон...

ЛАҲЗАЛИК РОҲАТ АЗОБИ

Абу Райҳон Беруний номли Тошкент Давлат техника университетида гиёҳвандликка қарши курашга бағишланган йиғилиш ўтказилди.

- Айрим ўсмирларнинг гиёҳванд моддаларни тарқатиб, уни истеъмол қилиб, қамоққа тушгани ва йиғлаб айтаётган сўзлари, афсус-надоматларини кўриш нақадар оғир, - деди университет маънавият ва маърифат бўлими мудири Маҳфуза Қорахўжаева «Туркистон-пресс» мухбирига.

- Гиёҳвандлик домига тушганлар бир умр азоб исканжасида яшайди. Бу иллат инсониятни ҳар қандай жиноятга, жирканч қабоҳатга бошлайди.

М.Қорахўжаеванинг таъкидлашича, бу иллатлар исломда ҳам қораланган ва ёшларимизнинг билиб-билмасдан, кўр-кўрона мана шу касалларга дучор бўлиб қолаётганлиги ачинарлидир.

Бундай салбий ҳолатларга йўл қўймаслик учун тарғибот-ташвиқот ишларини янада жонлантириш лозим.

Йиғилиш сўнгида гиёҳвандлик, ОИТС сингари касалликларга ружу қўйган, мана шу иллатлар оқибатида нафақат ўзини, балки бутун бир оиласининг тақдирини заҳарлаган инсонлар ҳақидаги ҳужжатли фильмлар намойиш қилинди.

«Туркистон-пресс»

ДИНИЙ АҚИДАПАРАСТЛИК ИЛДИЗЛАРИ ҚАЕРДА?

Дунё ўзгариб бормокда. Халқаро майдонда кечаётган глобаллашув жараёни шуни кўрсатмоқдаки, ядро уруши хавфидан кўра мафкуравий курашлар одамларни кўпроқ хавотирга солаётир. Анча «фаоллашиб» қолган диний ақидапарастлик вакилларининг мамлакатлар тинчлиги ва осойишталигига қилаётган хуружлари ҳам бунинг исботидир.

Мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов ўзининг **«Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари»** китобида барчамизни огоҳ бўлишга даъват этиб: **«...Энг мураккаб саволлардан бири шуки, биздаги барқарорлик ва хавфсизликка таҳдид солаётган муаммоларни англаб етаяпмизми? Хавфсизлигимизга таҳдид солаётган муаммоларга нимани қарши қўя оламиз? Жамиятимиз тўхтовсиз ва барқарор ривожланишига, биз истиқомат қилаётган минтақада жуғрофий-сиёсий мувозанат сақланишига нималар кафолат бўла олади?»** - деган саволларни қўяди.

Ҳақиқатан ҳам, бугун бу саволлар бутун инсониятни ўйлантирмоқда.

Юридик фанлари номзоди Мавжуда Ражабова ўзининг «Диний экстремизм ва террорчилик» (Т.Янги аср авлоди, 2000) китобида баҳоли қудрат шу саволларга жавоб излайди. Рисолада диний ақидапарастлик ва террорчиликнинг ғаразли сиёсий моҳияти, илдизи назарий-амалий йўсинда илмий тадқиқ этилади.

Китоб тўрт бобдан ташкил топган. Унда террорчиликка қарши кураш билан боғлиқ тўртта халқаро ҳужжатлар-конвенцияларнинг матнлари, шунингдек, портловчи моддалар тавсифларидан иборат техникавий иловалар берилган. Улар рисоланинг мундарижасини янада бойитган.

Муаллиф ўз илмий хулосаларини, назарий умумлашмаларини, амалий тавсияларини дунё миқёсида тан олинган халқаро конвенциялар мазмун-моҳияти билан асослайди.

Китобнинг яна бир муҳим хусусияти шундаки, унда Ўзбекистон Республикасида диний эътиқод эркинлигини таъминлашнинг қатор муҳим тамойиллари, уларга қатъий риоя этилаётгани билан боғлиқ амалий жараён кенг таҳлил этилган. Юртимизга ёвуз сиёсий мақсадлар билан кириб келишга уринган, ҳали дунёқараши тўла шаклланмаган ёшларни ўз таъсирларига олиб, давлатимиз хавфсизлигига таҳдид солган, оғир жиноятларга қўл урган шахсларнинг қилмишларини юридик жиҳатдан тўғри баҳолаш учун Жиноят кодексига янги моддалар киритиш зарурлиги ҳақида таклифлар ҳам берилган.

Ушбу рисола ўқувчига диний ақидапарастлик илдизлари ва унга қарши кураш йўллари тўғрисида тўла маълумот бериши билан ҳам қимматлидир.

Нарзулла ШОДИЕВ,
филология фанлари доктори, профессор,
Марат ҒУЛОМОВ,
юридик фанлари номзоди, доцент

Жиноят ва жазо

АДАШГАНЛАР ФОЖИАСИ

У қотилликка қўл ургач, ҳеч нарса кўрмагандек тинчгина ҳаётини давом эттирмоқчи эди. Лекин бўйнидаги тавқи лаънат, умри бевақт хазон бўлган бир аёлнинг тўкилган қони бунга йўл қўймади.

Охир-оқибат у милиция идорасига кириб келиб, қотил эканлигига иқрор бўлди...

Ҳаётда нималар бўлмайди, дейсиз?! Аммо рўй берган ҳар бир воқеа-ҳодиса, нохуш кўргуликнинг келиб чиқишини таҳлил этадиган бўлсак, бунга энг аввало, одамнинг ўзи, унинг нафс қутқусига учиб, нопок йўлга кириши, ота-она, оиласининг юзига оёқ қўйиши сабаб бўлганини кўрамиз. Чунки ёмон қилмиш одамга ҳеч қачон яхшилик олиб келмайди. Бунинг бир мисолини ана шундай нопок йўлга қадам қўйиб, умри куйиб кетган, тақдирлари ғоят аянчли якун топган Хоразм вилояти, Питнак шаҳрида яшовчи Йўлдош ва Муҳаббатларнинг қисматидан ҳам кўриш мумкин.

2000 йилнинг 28 январида Муҳаббат навбатдаги хархашасини бошлади. У Хазорасп туман касаба уюшмалари қўмитасининг Питнак шаҳри бўйича ташкилотчиси вазифасида ишлаётган хуштори Й.Шомуродовга сим қоқиб, мазкур шаҳарнинг 3-даҳа, 11-уй, 10-хонадонида учрашишни таклиф этади. Йўлдош дўсти — шаҳар тасарруфидаги «Ўзбекистон» ширкат хўжалиги касаба уюшмаси ташкилоти раиси Шуҳрат Қуриёзов билан тушга яқин келишилган манзилга етиб боради. Бу хонадонда уларни Муҳаббатдан ташқари Юлдуз исмли бир қиз ҳам интиқ кутиб турарди. Бу пинҳона зиёфат аввалига жуда қуюқ бошланади. Бироқ кўп ўтмай ичкилик таъсирида сархуш бўлган Муҳаббат навбатдаги дийдиёсини бошлайди. У Йўлдошни гап бор, дея нариги хонага олиб ўтади. Улар ўртасидаги суҳбат кутилмаганда ростмана даҳанаки жанжалга айланиб кетади.

Кейинчалик Йўлдошнинг судда берган кўрсатмасига қараганда, ўша куни Муҳаббат уни ҳоли-жонига қўймаган, қонуний хотинининг билан ажрашиб, менга уйланасан, деб қатъий талаб қилган. Табиийки, йигит бунга кўнмаган. Уларнинг бақириқ-чақириқлари қўшни хонада зиёфатни давом эттираётган Шуҳрат ва Юлдузни ҳам хавотирга солган. Оқибатда зиёфат охирига етмай тугаган, меҳмонлар шошилиб жўнаб кетишган.

Бир томондан ичкилик таъсири, иккинчи томондан ўзини оёқости қилгандек ҳис этган Муҳаббатнинг кўзига дунё тор кўринган. У андишани ҳам унутиб қўйиб, тўппа-тўғри Йўлдошни излаб, унинг ишхонаси — Питнак шаҳар ҳокимлиги биносига йўл олган. Ҳокимлик биносида можаро авжига чиққан. Қуюшқонидан чиқиб, алам ва ғазабдан ўт-олов бўлиб ёнган Муҳаббатни ҳовуридан тушириш, тинчлантиришнинг сира иложи бўлмаган. Жанжалнинг ҳали-вери охири кўринавермагач, Йўлдош Муҳаббатнинг дугонаси Санобар Рўзимовага қўнғироқ қилган. Муҳаббат маст ҳолда келиб, жанжал кўтараётганини, уни бу ердан тезроқ олиб кетишни ўтиниб сўраган. Аммо бахтга қарши ҳадеганда Санобардан дарак бўлавермаган. Шундан сўнг Йўлдош Муҳаббатни алдаб-сулдаб, ўз машинасига ўтқазган: уйланишга розилиги айтиб, уйига таклиф этган. Аслида Муҳаббат мана шу илинжда Йўлдошнинг оёғига бош уриб келган. Шунинг учун унинг бир оғиз сўзига ҳеч қандай шубҳа-гумонга бормай, чиндан ишонган.

Йўлда уларга Йўлдошнинг дўсти Шуҳрат ҳам ҳамроҳ бўлган. Бироқ у уйининг рўпарасига келганда, машинадан тушиб қолган.

Шундан сўнг Йўлдош машинани уйига эмас, балки кимсасиз саҳро томон елдиради. Кимсасиз саҳро қўйнига етгач, Йўлдош Муҳаббатни машинадан тушишга ундаган. Қиз машинадан тушиб, икки-уч қадам босмай туриб, Йўлдошнинг қўлида ажал тиғ ялтираган. Ҳаммаси кўз очиб, юмгунча содир бўлиб ўтган. Нақ юракка устма-уст уч марта урилган аниқ зарбадан сўнг Муҳаббат қип-қизил қонга бўялиб, ерга қулаган. «Мени ўлдирманг!» — бу унинг бўғзидан отилиб чиққан сўнгги ўтинчи эди...

Лекин бу ҳам мудҳиш кўргуликнинг ҳаммаси эмас эди. Энг даҳшатлиси кейин рўй беради. Муҳаббат жон таслим этгач, Йўлдош унинг бўйнидаги тақинчоқларини битта-битта совуққонлик билан ечиб олади-да, сўнг у ўзи содир этган мудҳиш қотилликни изсиз йўқотиш мақсадида жасадни ёқиб юборади. Лекин бунга ҳам сабри чидамай, чала ёнган тана қолдиқларини кўмиб, машинасига ўтириб жўнайди.

Шу куни онаизор Саодат Болтаева ҳеч нарсадан бехабар қизини кутиб, тунни бедор ўтказади. Эртасига эса у сўраб-суриштириб, кеча бўлган «ўтириш»дан хабар топгач, қизининг дугонаси Юлдуз билан аввал Йўлдошнинг уйига, сўнгра эса унинг ишхонасига борган. Йўлдош эса ҳеч нарса кўрмагандек, онаизорнинг кўзларига тик қараб, Муҳаббатни уйингиз олдида машинадан тушириб кетгандим, дейди. Соддадил онаизор унинг гапларига лаққа ишонади. Аммо қотилликнинг учинчи куни Йўлдош ҳам аллақаёққа ғойиб бўлади.

Эрининг кийимларини юваётган Нигора унинг чўнтагидан ғалати хат топиб олади. Унда «Бу дунёнинг ташвишларидан тўйдим, шу сабаб Муҳаббат билан Тошкентга дам олиш учун кетдим», - деган битик бор эди, холос.

Муҳаббат билан Йўлдошнинг январда бошланган «асал ойи» ўша йилнинг нақ ноябр охиригача чўзилиб кетади. Бу орада милиция У.Йўлдошев ва С.Болтаева (Муҳаббатнинг ота-онаси)нинг аризасига кўра дом-дараксиз йўқолган Муҳаббатга қидирув эълон қилади. Йўлдошнинг уйи назоратга олинади, унинг сафардан қайтган-қайтмагани дам-бадам сўраб-суриштириб турилади. Лекин бундан бирон-бир натижа чиқмайди. Ахийри, қотиллик содир этилгандан сўнг орадан 10 ой ўтгач, Йўлдошнинг ўзи отаси ҳамроҳлигида милиция маҳкамасига бош уриб келади...

Бу мудҳиш қотиллик тафсилотлари ҳақида фикр юритганда, бундай қабиҳликка айнан Шомуродовлар оиласида туғилиб, тарбия топган фарзанд қўл урганига сира ишонгингиз келмайди. Бундай дейишимиз бежиз эмас, албатта. Чунки аксарият питнакликлар бу оилани мўмин-қобил, инсофли-диёнатли, ор-номусли кишилар деб билишган. Бу ҳақда суд жараёнида хўп ва кўп гапирилди. Шу мазмунда битилиб, судга тақдим этилган тавсифномалар ҳам анчагина. Лекин Йўлдош қора қилмиши билан наинки ўзи, балки оиласи, гулдек умр йўлдоши, икки нафар жажжи фарзанди, ота-онаси ва қариндош-уруғларининг ҳам юзини ерга қаратди.

Кўпчиликнинг дилини хун қилган бу қотиллик ҳақида ўйлаганда, шундай табиий савол туғилади: бу қотиллик нега рўй берди? Агар Йўлдош эси борида этагини йиғиб олганида, оиласи, гулдек фарзандлари шаънини ўйлаганда бу қотиллик содир бўлармиди? Йўқ, албатта.

Судда Йўлдошдан тобора хатарли тус олаётган «муҳаббат» можароси хусусида «Оилангиз, яқинларингиз, элнинг обрў-эътиборли одамлари, ўзи ва М.Раҳимова истиқомат қилаётган маҳалла фуқаролар йиғинлари раҳбарлари, қолаверса, тегишли ҳуқуқ-тартибот идораларини хабардор қилиб, уларнинг маслаҳатига қулоқ тутганмисиз?» - деб сўрашганда, бу савол жавобсиз қолди. Йўлдош қилмишига яраша жазоланди. Суд уни 20 йил муддатга озодликдан маҳрум этди.

Мақолага шу ерда нуқта қўйсак бўларди. Аммо бу ҳақда ўйлаганда, кўнгилда яна шундай мулоҳаза туғилди: Питнакда рўй берган бу машъум фожиа учун наҳотки икки кишидан бўлак ҳеч ким айбли эмас?! Албатта, биз кимнидир кўр-кўрона айблаш, жазога мустаҳиқ этиш керак, деган фикридан йироқмиз. Лекин Йўлдошнинг ҳам, Муҳаббатнинг ҳам яқинлари, маҳалла фаоллари бу можародан олдинроқ хабардор бўлишганди-ку!

Нега улар бунга эътиборсиз ва лоқайд қарашган. Бу фожианинг олдини олиши мумкин эдими?!

Албатта, мумкин эди. Бу ҳангомалардан воқиф бўлган Шуҳрат ва Юлдузлар оддий томошабинга айланиб қолишмаганида, балки бу фожианинг олдини олиш мумкин бўларди. Халқимиз азалдан йиқилган кимсани суяш, адашганга йўл кўрсатиш савоб деб билган.

Муҳаббатнинг бевақт хазон бўлган умри ҳам сизу бизга жуда кўп нарсалардан сабоқ беради. Шу билан бирга ҳар биримизни ақл-идрокка суяниб иш тутиш, эртанги кунни, оила шаънини, фарзандлар келажагини ўйлаб қадам босишга ундайди.

Ҳаётнинг азалий мезон ва тамойиллари, қинғирликнинг эса чек-чегараси бор. Уни бузиб ўтишга уринганлар, албатта, қилмишларига яраша жазоланади.

Иброҳим ЁДГОРОВ,
Хоразм вилоят судининг ишлар бўйича судьяси,
Абдулла СОБИРОВ,
«Инсон ва қонун» мухбири

Ушбу сонда Нурмамат АЛМУРОДОВ олган суратлардан фойдаланилди.

1996 йилнинг январидан нашр этилади

ИНСОН ва ҚОНУН

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

МУАССИС
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

1998 йил 2 июлда Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00141-рақам билан рўйхата олинган

Бош муҳаррир
Шодиқул ҲАМРОЕВ

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ

Ғайбулло РАҲИМОВ
Шуҳрат РЎЗИНАЗАРОВ
Эркин ҚУДРАТОВ
Аслиддин БОЛИЕВ
Абдил ТЎХТАШЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

Шуҳрат ФАЙЗИЕВ
Ғафур АБДУМАЖИДОВ
Рўзибой САИДОВ
Нормейли НОРПЎЛАТОВ
Миршоҳид МИРҲАМИДОВ

Индекс: 646882

«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмида, офсет усулида «Шарқ» нашриёт матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-945 Тиражи-10.000.

Босишга топшириш вақти - 21.00
Топширилди -

Навбатчи:
Б. ЭГАМҚУЛОВ
Компьютерда оригинал макет тайёрловчи:
Л. КУЛИШОВА
Компьютерда матн терувчи:
М. ДЎСТОВА

МАНЗИЛИМИЗ:
700047,
Тошкент шаҳри,
Сайилгоҳ кўчаси-5.
Тел: 132-14-18
(умумий бўлим),
133-70-65

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди.
Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.
Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.